

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ**

На правах рукопису

УДК 911.3

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма: Економічна та соціальна географія

Спеціалізація: Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка

студента II курсу ОР «Магістр»

денної форми навчання

Коріненка Вадима Вікторовича

Науковий керівник:

кандидат географічних наук, доцент

Пасько Володимир Феодосійович

КИЇВ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1.Інновації та інноваційна діяльність як об’єкт дослідження.....	7
1.2.Аналіз підходів до дослідження інноваційної діяльності.....	14
1.3.Методика дослідження інноваційної діяльності.....	20
Висновок до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Фактори розвитку інноваційної діяльності в Україні.....	24
2.2. Регіональні відмінності інноваційної діяльності.....	29
2.3. Трансформаційні зміни процесів інноваційної діяльності в Україні.....	37
Висновок до другого розділу.....	43
РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	44
3.1. Аналіз проблем розвитку інноваційної діяльності	44
3.2. Перспективні напрямки розвитку інновацій в Україні.....	49
3.3. Пропозиції щодо покращення інноваційної політики в Україні	52
Висновок до третього розділу.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Одним з ключових питань, що сьогодні стоять на порядку денному перед науковою спільнотою України та світу, є проблеми провадження інноваційної діяльності, як основного фактору соціально-економічного розвитку. Стимулювання інноваційної діяльності є як ніколи актуальним для українського суспільства, оскільки є одним із ефективних шляхів модернізації сфер суспільного життя. Досвід економічно розвинених держав ЄС, США, Японії, де підтримці науково-дослідної та інноваційної діяльності приділяють значну увагу вже понад п'ятдесят років, визначили такий шлях розвитку загальнонаціональною стратегією дій, підтверджує зростання економіки та сприяє діловій активності в країнах. Саме тому, ми вважаємо, що Україна, маючи значний потенціал та можливості розвитку інноваційної діяльності, повинна знайти свій інноваційний шлях соціально-економічних трансформацій.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах кризи та геополітичної нестабільності важливо виробити чітку візію державної політики України, з урахуванням світових трендів розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційної економіки. Отже, вкрай важливим є виявлення чинників, що впливають на інноваційну діяльність на сучасному етапі. А також виявлення ключових умов для його розвитку в майбутньому. Саме тому, наше дослідження присвячене аналізу основних проблем та пошуку шляхів і перспектив розвитку інноваційної діяльності в Україні для надання рекомендацій щодо підвищення ефективності державної інноваційної політики.

Грунтовну розробку проблем розкриття сутності інновацій та інноваційної діяльності, а також пріоритетів розвитку економіки представили у своїх працях Л.Г. Руденко, О.Г. Топчієв [26], Ю.Д. Іщенко [8], Л.І. Федулова, В.М. Геєць [3], А.І.Даниленко, Е.М. Лібанова, А.А. Гриценко, Ю.М.Бажал [1], А.О. Маслов, О.О.Лапко, І.В. Довба та інші.

Метою роботи є розкриття теоретичних засад, описання сучасного стану та визначення перспектив розвитку інноваційної діяльності в Україні. Відповідно до поставленої мети були сформульовані наступні **завдання роботи**:

- проаналізувати наукові праці з даної теми;
- проаналізувати наукові підходи до дослідження інновацій та інноваційної діяльності;
- вивчити фактори, що впливають на перебіг інноваційної діяльності в Україні;
- виявити інституційні зрушення в процесі становлення інноваційної діяльності в Україні;
- дослідити регіональні відмінності інноваційного розвитку;
- виділити проблеми та перспективи впровадження інновацій у різні сфери суспільного життя;
- розробити рекомендації щодо поліпшення інноваційної політики.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність в Україні. **Предметом дослідження** є сучасний стан, суспільно-географічні особливості та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Методи. В ході наших досліджень ми використовували такі загальнонаукові методи: системний підхід, структурний аналіз і синтез, статистико-економічний, метод аналогії та абстрагування, нормативний, літературний та історичний. На основі діалектичного методу досліджуються тенденції й закономірності розвитку інноваційної діяльності. Системно-структурний метод покладено в основу дослідження її структури і класифікації елементів. Метод формально-логічного синтезу використовувався при дослідженні категоріального апарату. За допомогою аналітичного методу досліджено сучасний стан розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Теоретичною основою дослідження є вітчизняна та зарубіжна монографічна література, фахові наукові періодичні видання, суспільно-географічна та економічна наукова та навчальна література, довідкові видання у сфері інноваційної діяльності.

Інформаційну базу дослідження складають передусім інформаційні та аналітичні матеріали, наукові статті, звіти, нормативно-правові акти, статистичні звіти, матеріали з міжнародних науково-практичних конференцій та такі, що розміщено у мережі Інтернет.

Апробація результатів дослідження. Найважливіші наукові положення кваліфікаційної магістерської роботи апробовані та оприлюднені під час участі у Міжнародних науково-практичних конференціях «Реґіон – 2020: суспільно-географічні аспекти», тема роботи: «Економіко-географічні засади формування регіональної інноваційної політики в Україні» та «Шевченківська весна – 2020. Географія», теми робіт: «Інноваційний розвиток як шлях подолання негативних соціально-економічних наслідків пандемії COVID-19 в Україні»[30], «Шляхи розвитку інноваційного потенціалу депресивних регіонів України» [30].

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел із 36 найменувань, 7 додатків. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінок. Кількість таблиць - 5, кількість рисунків - 20. Додатки містять 14 таблиць та 2 рисунки.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТО – адміністративно-територіальна одиниця

ВВП – валовий внутрішній продукт

ДГ – домогосподарства

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІТ – інформаційні технології

НДДКР – науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи

НІС – національна інноваційна система

НКРЗІ – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформації

НПА – нормативно-правовий акт

НТП – науково-технічний прогрес

РІС – регіональна інноваційна система

ЄС – Європейський Союз

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Інновації та інноваційна діяльність як об'єкт дослідження

На сьогодні, світова та вітчизняна наукова спільнота приділяє значну увагу вивченню інноваційної діяльності. В період інтенсивного розвитку технологій необхідною умовою пропорційного збалансованого розвитку є постійне генерування прогресивних ідей та розробок. Розробка наукових підходів до визначення інноваційної діяльності, наукове осмислення та структурування знання про інноваційну діяльність сприяють поліпшенню встановлення легального визначення даної діяльності, покращенню державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності, становленню чітких механізмів реалізації інноваційних проектів та їх захисту, що створює певну правову визначеність та зумовлює зростання інвестиційної привабливості.

В сучасних наукових працях з даної тематики можна помітити акцентування уваги на економічному змісті інноваційної діяльності чи юридичних механізмах захисту такої діяльності. Проте коли ми розглянемо цілі, які ставить перед собою держава, стимулюючи інноваційну діяльність, то стає зрозумілим, що серед усіх інших чільне місце посідає розвиток певних територій держави чи подолання регіональних диспропорцій шляхом підвищення інвестиційної привабливості території. Тому суспільно-географічне дослідження інноваційної діяльності дозволить:

- підвищити ефективність розташування суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність;
- раціонально та ощадно використовувати ресурси;
- досягти найбільш швидкого розвитку території, подолати диспропорції регіонального розвитку.

Теорія інновацій стрімко почала розвиватися протягом ХХ століття, хоча фундаментальні основи були закладені ще раніше. Поряд зі значним інтересом до

інновацій та інноваційної діяльності у науковій спільноті донині не існує визначеності щодо трактування цих термінів. Зумовлено це значною складністю інноваційної діяльності та багатогранністю цього процесу. Саме тому важливо внести теоретичну обґрунтованість та визначеність термінів, що будуть використані в даній роботі.

Варто зазначити, що вперше термін «інновація» (innovation) у науковий вжиток увів австрійський вчений Йозеф Алоїз Шумпетер (1883-1950) у 1934 році у праці «Цикли бізнесу». А в його книзі «Теорія економічного розвитку» 1912 року подано першу типологію інновацій, яка складається з наступних типів:

- виготовлення нового блага чи його нової якості;
- впровадження нового методу (технології) виробництва;
- вихід на нові ринки збуту;
- використання нових джерел сировини;
- зміни в організаційній структурі виробництва (реорганізація) [32].

Хоча Й. Шумпетер і є основоположником вчення про інновації, проте на його становлення мали вплив наукові праці попередників: Адама Сміта, Давіда Рікардо, Карла Маркса, Михайла Туган-Барановського, Миколи Кондратьєва. Заслугою цих науковців є розкриття проблем розвитку та вдосконалення виробництва. У пошуку найбільш вагомих факторів для розвитку виробництва науковці визначають особливу роль науково-технічного прогресу. Власне, з цих поглядів ми можемо виділити поступове виокремлення ідеї вивчення інновацій, як окремого об'єкту досліджень.

Ряд визначень терміну «інновація» у додатку А, щоб продемонструвати різносторонність підходів до визначення даної категорії. Поряд з цим, на наш погляд, заслуговує уваги бачення науковців, котрі підкреслюють виключну роль інновацій у економічній діяльності суспільства. Зокрема Р. Фостер визначає інновації як «битву на ринку між новаторами чи атакуючими, – тими, хто намагається зробити гроші, змінюючи порядок речей, – і тими, хто обороняється, захищаючи свої нинішні доходи. Нововведення – це плід зусиль непересічної особистості, надбання ринку, що піддається повторенню» [28]. П. Друкер наводить

визначення, яке підтверджує визначальну роль інновацій у підприємницькому секторі: «Інновація – це особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни, що мають місце в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі чи в різних сферах обслуговування. Інновація (новаторство) не стільки технічний, скільки економічний або соціальний термін» [5].

Сфера інновацій є досить складним та багатогранним об'єктом дослідження, адже для повного розуміння глибинних закономірностей інноваційної діяльності необхідно різносторонньо підійти до розкриття сутності об'єкту. Зокрема, наукова спільнота наводить безліч критеріїв систематизації, структуризації та класифікації інновацій та інноваційних процесів, а також факторів, що мають безпосередній вплив на інноваційну діяльність. Так, Ю.М.Бажал пропонує класифікаційні ознаки, що відображені на рисунку 1.

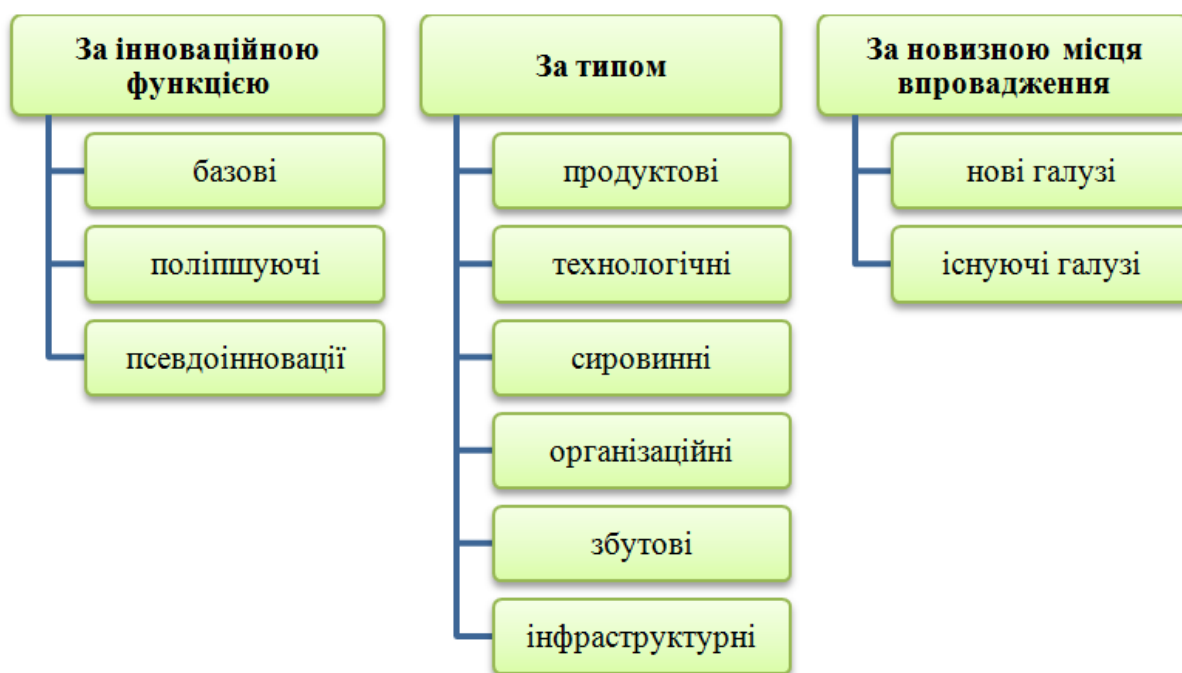

Рис. 1. Класифікація інновацій (Ю. М. Бажал)

Джерело: складено автором за матеріалами [1]

Відповідно до класифікації, що вказана на рис. 1, виділяють різні класифікаційні ознаки. Загальноприйнятим є поділ інновацій на базові, поліпшуючі та псевдоінновації.

Базові інновації – це такі інновації, що сприяють створенню нових галузей чи ринків за умови їх впровадження.

Поліпшуючі – це інновації, що докорінно не змінюють галузі і ринки, проте значно вдосконалюють вироблену продукцію або сам виробничий процес.

Псевдоінновації – не змінюють суттєво ні галузей, ні ринків, ні продукцію, ні виробничий процес, проте вносять незначні зміни чи покращення, що зумовлені поточними потребами споживачами.

Інновації виникають як в існуючих галузях, так і створюють нові. В залежності від цього інновації характеризуються глибиною змін та перетворень. Так, за типом інновації поділяють на продуктові, технологічні, сировинні, організаційні, збутові та інфраструктурні:

до технологічних інновацій належать нові або покращені процеси і способи виробництва, які використовуються у господарській діяльності;

продуктові інновації – такі, що включають нові або значно покращені продукти;

сировинні – інновації, що передбачають використання нових джерел чи якісно нової сировини;

організаційні інновації – це нові способи ведення бізнесу, організації робочого процесу та взаємовідносин між суб'єктами інноваційної діяльності;

збутові – інновації пов'язані з розробкою нових стратегій просування товарів на ринку, посилення та удосконалення каналів збуту;

інфраструктурні інновації – це нові елементи чи механізми інфраструктурного забезпечення або значне їх покращення.

Значення та роль інновацій для економіки кожної держави важко переоцінити, а їх застосування у найрізноманітніших сферах суспільного життя зумовлює плюралізм класифікаційних підходів, тому ми подаємо узагальнену класифікацію інновацій, за матеріалами джерела [13], у додатку Б.

Поряд з терміном «інновації» варто розглянути і такі важливі поняття як інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційний потенціал та інноваційна сфера.

Щодо трактування інноваційної діяльності, то науковці також не можуть дійти згоди та пропонують різні підходи до визначення та типології цього процесу.

Загалом О.О. Лапко виділяє п'ять етапів розвитку теорії інноваційної діяльності: класична теорія інновацій, теорія М.Д. Кондратьєва, неокласичні (постшумпетерські) теорії, теорія прискорення та соціально-психологічна теорія[11]. Виявлено, що в цих працях хоч і закладені фундаментальні основи розвитку теорії інновацій в подальшому, проте це розуміння інновацій є фрагментарним та таким, що потребувало систематизації та доопрацювання.

На початку ХХ століття значного розвитку набуло вчення про інновації, в першу чергу в роботах Й. Шумпетера та В. Зомбарта. Чільне місце у інноваційній діяльності науковці відводять приватним підприємцям, як рушійній силі науково-технічного прогресу (надалі – НТП). Саме проблема економічного зростання стала тим необхідним стимулом, що посилив зацікавленість наукової спільноти до впливу НТП на економічне зростання, а отже, і до вивчення інновацій[32].

Не можна оминати увагою і праці М.Д. Кондратьєва та М. І. Туган-Барановського, які досліджували економічні цикли та причини їх виникнення. Згодом ці теорії були використані науковцями, зокрема Г. Меншем, для виявлення закономірностей інноваційної діяльності [11].

У період неокласичних економічних теорій з'являються значні можливості економіко-математичного вивчення та моделювання науково-технічного прогресу. Проте, виходячи з кейнсіанського підходу, інноваціям надавалася незначна увага, адже це пов'язано з особливостями кейнсіанської теорії, яка не могла надавати значної уваги НТП і можливості економічного зростання були пов'язані з іншими факторами.

У середині ХХ століття у моделі Н. Калдора [11] з'являється фактор науково-технічного прогресу. Слідуючи цьому, науковець приходить висновку, що продуктивність праці може зростати на тому рівні, на якому зростає науково-технічний прогрес, а отже це впливає на нагромадження капіталу та економічне зростання.

Варто відмітити модель ендогенного НТП П. Ромера, де робиться акцент на нагромадженні людського капіталу і робиться висновок про залежність економічного

зростання від людського капіталу у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (надалі – НДДКР).

Виходячи з вище сказаного, ми переконуємося в багатоаспектності процесу інноваційної діяльності та складності його організації, що відображено на рис. 2. Донині тривають дослідження з теоретичного обґрунтування найбільш дієвих методів статистичного обліку та оцінки інноваційної діяльності.

Рис. 2. Системні складові інноваційної діяльності

Джерело: сформовано автором за матеріалами [13]

Разом із категорії «інновації» та «інноваційної діяльності» у наукових працях вживаються «інноваційний процес», «інноваційний цикл» та «інноваційна сфера». Зокрема, В.М.Геєць та В. П. Семиноженко у своїй праці [3] розглядають відмінності між цими термінами, співвідношення цих понять та вносять теоретичну визначеність у їх трактування.

Так, інноваційний цикл – це сукупність явищ та процесів, що створює кругообіг інновацій протягом певного проміжку часу.

Інноваційний процес – це сукупність послідовних дій для досягнення інноваційного результату.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що включає в себе мету, щодо перетворення на інноваційний результат, засобів (ресурсів) і власне сам інноваційний процес.

Інноваційна сфера – система взаємодії інноваторів, інвесторів, товаровиробників конкурентоспроможної продукції (робіт, послуг) та розвиненої інфраструктури [3]. Співвідношення між цими поняттями подаємо на рис. 3.

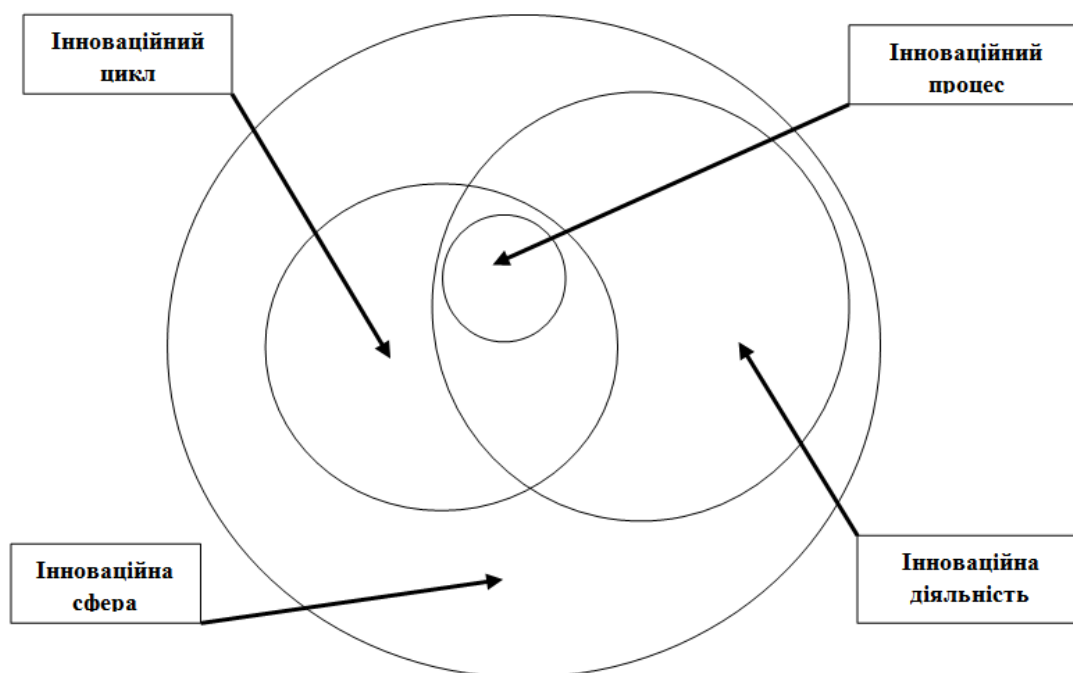

Рис. 3. Співвідношення термінів у сфері дослідження інновацій[3]

Таким чином, дослідження у сфері інновацій та інноваційної діяльності на сьогодні мають міцне теоретичне підґрунтя та багато напрямків для розвитку таких досліджень. На нашу думку, важливо всебічно підходити до дослідження інноваційної діяльності, саме тому в наступному пункті даного розділу ми розглянемо різні підходи до дослідження інноваційної діяльності, а також зупинимось на суспільно-географічному підході дослідження інновацій та перспективах дослідження в даному напрямку.

1.2. Аналіз підходів до дослідження інноваційної діяльності

Дослідження у сфері інновацій уже відбуваються більше століття. Своїми витокami вчення про інновації сягає основ економічної теорії та досліджень науково-технічного прогресу і його впливу на економічне зростання. Вище ми наводили огляд теорій інновацій та їх поступовий розвиток, тому зараз розриємо сутність існуючих підходів до дослідження інновацій та інноваційної діяльності.

Варто зазначити, що єдиного підходу до визначення інновацій та інноваційної діяльності на сьогодні не існує. Серед багатьох визначень, які наводять науковці та частину з яких ми наводимо у додатку А та В можна виділити три найбільш популярні підходи: ресурсний, процесний, результативний.

Ресурсний підхід розглядає інноваційну діяльність як таку, що ґрунтується на особливому ресурсі – знаннях. Послідовно, під впливом визначених дій та процесів вказаний ресурс перетворюється на інноваційний результат. Виходячи з цього, інноваційна діяльність – це і є створення і використання знань, що залежить від факторів середовища такої діяльності та її мети. Таким чином, відбувається поступова трансформація технологій, наукових розробок, управлінських рішень, що постійно змінюються під впливом того знання, яке накопичилось у певній сфері людської діяльності.

Процесний підхід акцентує увагу на самому процесі створення інновацій та відводить йому ключову роль, а інноваційна діяльність розглядається як процес перетворення необхідних ресурсів на інноваційний результат. Згідно цього підходу, Н. І. Лапін визначає інноваційну діяльність саме як «метадіяльність, що змінює рутинні компоненти репродуктивних видів діяльності» [16]. Таким чином, інноваційна діяльність визнається головним фактором розвитку та рушієм удосконалень різних сфер суспільного життя.

Результативний підхід визначає інноваційну діяльність як єдиний спосіб досягнення інноваційного результату, який є визначальним для даного підходу. Інноваційна діяльність визначається як ціленаправлене використання визначених процесів та необхідних ресурсів для отримання результату – інновації.

Відповідно, «інноваційна діяльність - це комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових, комерційних заходів, спрямованих на розробку та виведення на ринок нової продукції (послуг) з метою підвищення рівня конкурентоспроможності та покращення результативності» [16]. Варто також зазначити, що в межах даного підходу знаходиться легальне визначення інноваційної діяльності, що подане в Законі України «Про інноваційну діяльність»: «інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [7].

Підсумовуючи вище сказане, інноваційна діяльність відповідає моделі «ресурс – процес – результат». Відповідно, використовуючи матеріально-технічні, фінансові, людські, у тому числі знання, ресурси у процесі визначених дій, що аргументовані заданою метою суспільство отримує інноваційний результат – інновацію.

Важливим аспектом дослідження впливу інноваційної діяльності на суспільні процеси є, власне, проблема поширення (дифузії) інновацій. Даний підхід до дослідження інноваційної діяльності з'явився у науковій спільноті в середині ХХ століття та значно розвинувся у роботах Еверета Роджерса та Торстена Хагерстранда. Даний підхід ґрунтується на просторово-часові концепції поширення інновацій як визначального фактору соціально економічного розвитку території. Зокрема Е. Роджерс досліджував інновації як соціальне явище, поширення інноваційних рішень в соціумі. Саме йому належить книга «Дифузія інновацій» в якій він розкриває закономірності цього процесу в суспільстві та характеризує самих споживачів інновацій. Е. Роджерс зазначає, що дифузія інновацій відбувається у 5 етапів та передбачає прийняття або відхилення певної інновації споживачем, що проілюстровано на рис. 5.

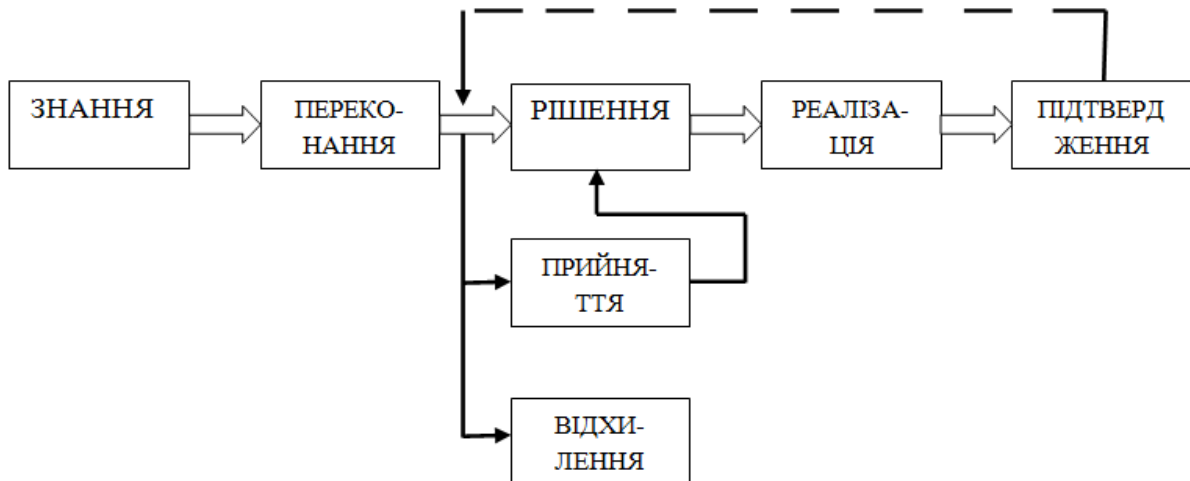

Рис.5. Етапи дифузії інновацій за Е. Роджерсом.

Джерело: сформовано автором на основі [21]

Також автор статистично обґрунтовує поділ середовища споживачів інновацій на певні категорії: новатори, ранні послідовники, рання більшість, пізня більшість і відстаючі (консерватори) (рис. 6). Дві крайні категорії становлять меншість та сумарно складають не більше 20%, а ранні послідовники ще близько 13%. Проте більшість, що складає близько 70 % з часом рано чи пізно все ж приймають інновації. Таким чином, Е. Роджерс зазначає, що суспільство не є однорідним щодо прийняття та використання інновацій, тому не слід вважати, що як тільки з'являється нововведення, то воно буде відразу імплементоване в певну сферу діяльності людини, адже імовірно 15% членів суспільства можуть так і не сприйняти інновацію.

Рис.6. Типологія споживачів інновацій за Е. Роджерсом.

Джерело: сформовано автором на основі [21]

Не менш важливі для теорії інноваційної діяльності є географічні аспекти дифузії інновацій, що були викладені Торстеном Хагерстрандом у книзі «Дифузія інновацій як географічний процес» видана 1967 року. У даній концепції використовується термін «дифузія» значення якого загальновідоме, проте у географії він застосовується як дифузія розширення та переміщення. Зокрема, у науковому вжитку дифузія розширення «описує процес, у ході якого деяке явище (матеріального або інформаційного характеру) поширюється від одного ареалу (міста, району, країни) до іншого. При цьому дане явище зберігається й у межах первинного ареалу, нерідко становлячись ще більш яскравим або численним», а дифузія переміщення «передбачає, що досліджуване явище покидає свій початковий ареал і переміщується на нові території» [22].

Т. Хагерстранд зазначає, що існують центри-генератори інновацій, власне, звідки розпочинається дифузія інновацій, тобто направленість дифузії може бути від великих міст, центрів зростання території, до провінційних населених пунктів. Тому така передача інновацій дозволяє їм послідовно поширюватися по території

та зумовлювати її зміни та розвиток. Варто зазначити, що дифузія інновацій може посилити регіональні відмінності у рівні соціально-економічного розвитку, проте такий вплив може бути як позитивний, так і негативний. В цілому, наукові розробки Г. Хагерстранда були широко сприйняті як в економічній, так і в соціальній географії і поряд з роботами Ф. Перру та Дж. Фрідмана лягли в основу ряду програм регіональної політики та численних теорій регіонального розвитку, що з'явилися у 70 – 90 рр. ХХ століття.

У 80-х роках ХХ ст. почав виокремлюватися ще один підхід. Цим підходом стало вчення про «національні інноваційні системи» (надалі – НІС), що було введено у науковий вжиток К. Фріменом у 1987 році. «Загальним для основоположників концепції стало розуміння НІС як результату інтеграції різномірних структур, що здійснюють виробництво і комерціалізацію інновацій у межах національних кордонів і забезпечуються комплексом інституцій правової, фінансової і соціальної підтримки, які мають національне коріння, традиції, а також політичні та культурні особливості» [8]. Подальший розвиток цієї концепції сприяв поглибленню науково-дослідних результатів та виокремленню різних рівнів НІС, зокрема «регіональних інноваційних систем» (надалі – РІС), що було введено у вжиток британським вченим Ф. Куком [8].

З вище сказаного, ми переконуємося, що розвиток теорії інновацій відбувається постійно все більше поглиблюючи теоретико-методологічні напрацювання у даній сфері та ускладнюючи форми організації інноваційних систем, про які ми можемо говорити сьогодні. Наведені нами теоретичні викладки щодо трактування та підходів до дослідження інновацій та інноваційної діяльності дозволяють прослідкувати розвиток теорії інновацій від зародження в лоні економічної науки, як вчення про НТП, до вивчення складних інтегрованих інноваційних систем, які нині досліджуються на різних рівнях територіальної організації. Не зайвим буде структурувати інформації про історію розвитку вчення про інновації та інноваційну діяльність, розглянувши його в контексті етапів розвитку концепції. Зокрема, виділяють три етапи, наведені на рисунку 7.

Перший етап триває від початку до середини ХХ століття та характеризується зародженням в рамках класичної економічної теорії та розвитку у теорії економічних циклів та неокласичній економічній теорії. Визначну роль відіграли на даному етапі Й. А. Шумпетер, що, власне, і ввів поняття «інновація», М. Кондратьєв – основоположник теорії економічних циклів, Дж. Кларк – автор секторних моделей економіки та інші.

Другий етап триває від 50-х до 80-х рр.. ХХ ст.. Під час цього етапу розвитку концепції відбувається становлення теорії полюсів зростання, концепції «центр – периферія» та теорії дифузії інновацій. Значний внесок зробили Т.Хагерstrand, який виділив географічний аспект дифузії інновацій, Дж. Фрідман, Ф. Перу та інші.

Третій етап, що триває від кінця 80-х років ХХ століття до сьогодні, характеризується послідовним ускладненням об'єкту дослідження з одночасним посиленням уваги до інноваційної діяльності та питань її організації. На цьому етапі має місце дослідження інноваційних систем різного рівня, зокрема НІС та РІС. Видатними представниками цього етапу є К. Фрімен, Б. Лундвалл, Р.Нельсон, Х. Бателът, А. Малмберг, М. Фішер, Ф. Кук та інші.

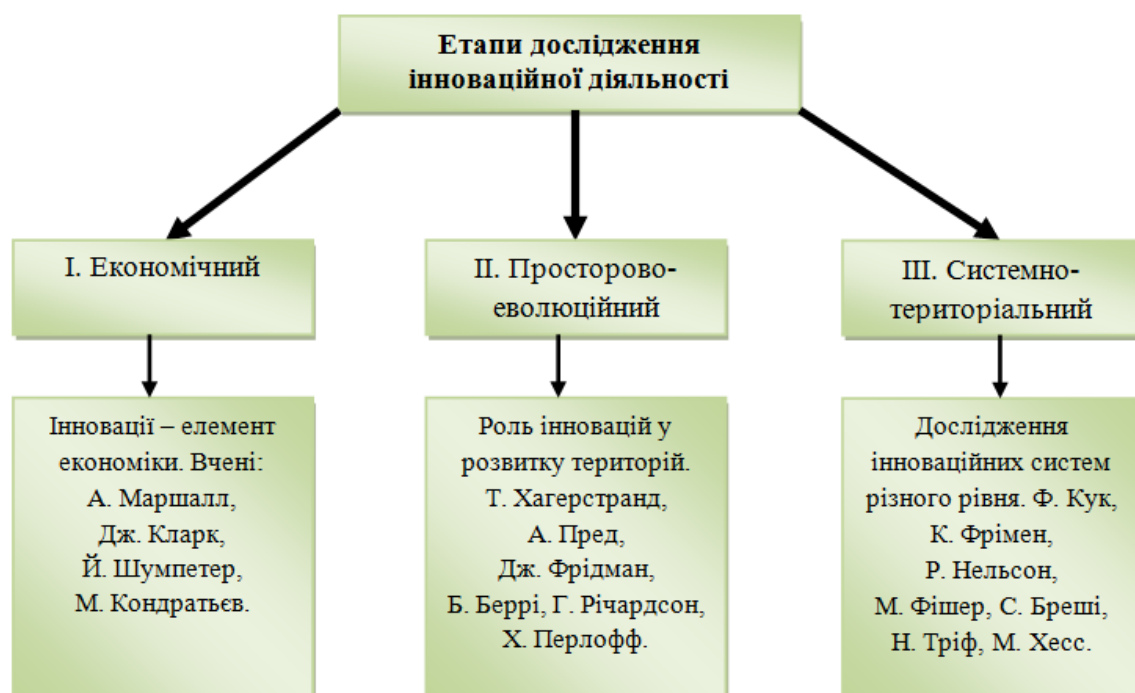

Рис.7. Етапи дослідження інноваційної діяльності.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [8]

Таким чином, на сьогодні не існує єдиного підходу до трактування та дослідження інновацій та інноваційної діяльності, що зумовлено складністю досліджуваного об'єкта та різноманітністю сфер застосування інновацій. Саме тому, відповідно до глобальних трендів і наукових мейнстрімів в Україні і надалі відбувається поглиблення теоретико-методологічних напрацювань у дослідженні інноваційної діяльності. Варто зазначити, що в українській науці інновації найбільше досліджуються ученими-економістами, при тому недостатньо висвітлюється, скажімо, географічний чи соціологічний аспекти інноваційної діяльності. Хоча даний напрямок дослідження є надзвичайно актуальним для України в умовах значної потреби у розробці ефективної інноваційної політики та подолання диспропорцій у регіональному розвитку.

1.3. Методика дослідження інноваційної діяльності

Оскільки метою даної роботи є суспільно-географічне дослідження інноваційної діяльності в Україні, тому ми проводили його відповідно до встановленої методики. Дане дослідження складається з трьох етапів:

- 1) вивчення теоретико-методологічних основ дослідження інноваційної діяльності;
- 2) суспільно-географічний аналіз інноваційної діяльності в Україні;
- 3) виявлення проблем та перспектив розвитку інноваційної діяльності в Україні, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення української інноваційної політики.

Перший етап – **вивчення теоретико-методологічних основ дослідження інноваційної діяльності** характеризується:

- 1) підбором, підготовкою та опрацюванням відповідних літературних та інших джерел інформації з даної тематики;
- 2) формуванням знань та уявлень про поняттєво-термінологічний апарат даної теми;

- 3) дослідженням змін наукових підходів до дослідження інновацій та інноваційної діяльності;
- 4) визначенням методів дослідження інноваційної діяльності.

В ході наших досліджень ми послуговувалися такими загальнонауковими методами: системний підхід, структурний аналіз і синтез, статистико-економічний, метод аналогії та абстрагування, нормативний та літературний. На даному етапі дослідження нами було застосовано наступні методи:

- літературний – одним із загальнонаукових традиційних методів, який передбачає опрацювання інформації з літературних джерел;
- історичний – застосування даного методу передбачає вивчення об'єкта, на шляху проходження ним історичного розвитку;
- матеріалістичної діалектики – полягає в умінні дослідника обрати об'єкт дослідження, проаналізувати його та узагальнити факти, передбачити перспективи розвитку та проаналізувати проблематику, вірно робити висновки.

Системно-структурний метод покладено в основу дослідження структури і класифікації елементів інноваційної діяльності. Метод формально-логічного синтезу використовувався при дослідженні категоріального апарату.

Другий етап – **суспільно-географічний аналіз інноваційної діяльності в Україні** включає:

- 1) опрацювання літературних джерел та картографічних матеріалів з даного напрямку;
- 2) аналіз факторів розвитку інноваційної діяльності в Україні;
- 3) дослідження регіональних відмінностей провадження інноваційної діяльності;
- 4) виявлення трансформаційних змін у інноваційній діяльності та ретроспективний аналіз основних трендів для України.

Під час проведення досліджень на даному етапі ми в основному послуговувалися літературним методом, використання якого було зумовлене поставленими цілями та завданнями дослідження. Також ми використовували

індексний метод та картографічні матеріали, які нам дозволили надати наочності та візуалізації досліджуваній тематиці. На основі діалектичного методу досліджувалися тенденції й закономірності розвитку інноваційної діяльності.

Третій етап – **виявлення проблем та перспектив розвитку інноваційної діяльності в Україні, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення української інноваційної політики** має на меті:

- 1) розглянути наявні інноваційні стратегії, нормативні та програмові документи;
- 2) проаналізувати стан інноваційної діяльності в Україні;
- 3) узагальнити напрацювання з даної теми та виявити основні проблеми розвитку інноваційної діяльності;
- 4) виділити перспективні напрями розвитку інновацій в Україні;
- 5) на основі напрацьованих матеріалів протягом попередніх етапів дослідження розробити рекомендації щодо поліпшення інноваційної політики України.

На даному етапі, ми за допомогою аналітичного методу досліджували сучасний стан розвитку інноваційної діяльності в Україні. Для дослідження проблем та перспективних напрямків розвитку інноваційної діяльності було використано SWOT-аналіз – це метод, що структурує ключові фактори впливу на інноваційну діяльність за категоріями: сильні (Strengths) та слабкі (Weaknesses) сторони, можливості (Opportunities) та загрози (Threats) розвитку.

Отже, методика суспільно-географічного дослідження інноваційної діяльності в Україні передбачає виділення конкретних етапів, завдань та методів дослідження, які допоможуть нам, в рамках даної кваліфікаційної роботи, повною мірою відобразити напрацювання з визначеної теми.

Висновки до першого розділу

Структура даної роботи та методи, що були застосовані, зумовлені логікою дослідження та були викладені у даному розділі, також ми розкрили теоретичні засади дослідження інноваційної діяльності шляхом систематизації та узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності «інновацій» та «інноваційної діяльності». Розкриваючи сутність інноваційної діяльності, ми дослідили витoki наукового знання про інновації, умови формування, структуру та наукові класифікації.

Варто зауважити, що вчення про інновації розвивається уже протягом останнього століття і продовжує поглиблювати теоретико-методологічні напрацювання. На сьогодні, інноваційна діяльність є невід'ємною частиною економічного зростання і пронизує різні сфери людської діяльності. Саме тому, інноваційна діяльність є складним та багатогранним об'єктом дослідження, що розвивається разом із суспільством і технологіями.

У роботі розкрито сутність ресурсного, процесного та результативного підходу до дослідження інноваційної діяльності, як найбільш поширені у наукових джерелах. Також розкрито суспільно-географічний підхід до дослідження інноваційної діяльності, визначено її вплив на розвиток певної території. Протягом ХХ ст.. теорія інновацій також еволюціонувала від економічного напрямку дослідження науково-технічного прогресу до просторово-еволюційного аналізу природи інновацій та системно-територіальних досліджень. Всеохопність інноваційної діяльності зумовлює необхідність детального дослідження її регіонального аспекту та системно-структурного аналізу трансформацій економіки України, що викладено у наступних розділах.

РОЗДІЛ II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Фактори розвитку інноваційної діяльності в Україні

На сьогодні розробка та впровадження інновацій відбувається у найбільш різноманітних сферах людської діяльності, що зумовлює велику кількість факторів, що спроможні як стимулювати, так і пригнічувати інноваційну діяльність. В контексті нашого дослідження ми розглянемо вплив груп факторів на інноваційну діяльність та розкриємо їх сутність та механізми впливу.

Загальновідомо, що серед факторів можна виділити зовнішні та внутрішні, а також стимулятори та де стимулятори розвитку. З даної точки зору розглянемо наведені нижче фактори.

Рис.8. Фактори розвитку інноваційної діяльності.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [15]

На рис. 8 ми подаємо узагальнення груп факторів, що мають визначний вплив на інноваційну діяльність. На основі опрацьованих джерел ми виділяємо чотири групи факторів: техніко-економічні, організаційно-управлінські, інституційні та соціально-психологічні. Саме ці групи факторів здійснюють найбільший вплив на провадження інноваційної діяльності, а їх вплив чи відсутність його зумовлюють інтенсивність впровадження інновацій у певній сфері людської діяльності.

Техніко-економічні фактори відображають основу інноваційних процесів без якої така діяльність не можлива. Зокрема, інноваційна діяльність не є можливою без належної матеріально-технічної та науково-дослідної бази, доступних фінансових ресурсів (кредитних коштів та венчурного фінансування) та розвиненої інфраструктури. Саме тому, з цієї групи стимулюючими факторами є:

- наявність резервних чи доступних зовнішніх фінансових ресурсів;
- державна фінансова підтримка інноваційної діяльності;
- потужна матеріально-технічна та наукова база;
- розвинена інноваційна інфраструктура;
- значний попит на наукоємну інноваційну продукцію.

Поряд зі стимулюючими факторами варто розглянути і фактори-дестимулятори інноваційної діяльності, серед яких є наступні:

- відсутність доступних джерел фінансування;
- слабка матеріально-технічна база;
- лобювання інтересів екстенсивного виробництва;
- високі економічні ризики інноваційної діяльності;
- низький попит на високотехнологічну продукцію;
- асиметрія інформації щодо техніко-економічних умов провадження інноваційної діяльності.

Організаційно-управлінські фактори впливають безпосередньо на організацію процесу інноваційної діяльності та відображають ефективність такої

діяльності. Серед цієї групи факторів сприятимуть інноваційній діяльності наступні:

- демократичний стиль управління, що дозволяє всім членам спільноти долучитися до генерації нових ідей;
- гнучкість управлінської структури, що підвищує її стійкість до кризових явищ та ризиків;
- динамічність управлінських процесів, можливість змінювати плани та графіки;
- децентралізація управління з наданням автономії структурним підрозділам у здійсненні своїх функціональних обов'язків;
- посилення комунікації між членами колективу чи групи, зниження бар'єрів обміну інформацією;
- міжнародне співробітництво, створення комунікаційних платформ та майданчиків для посилення обміну знаннями та досвідом між різними колективами.

Організаційно-управлінські фактори, що стримують розвиток інноваційної діяльності є наступні:

- консервативний підхід до прийняття управлінських рішень;
- централізований принцип управління, що зумовлює надмірну ієрархізацію організаційної структури;
- сталість поглядів щодо поширення інноваційної продукції, що значно звужує можливості виходу на нові ринки чи створення нових продуктів;
- замкненість та відсутність належної міжгалузевої чи міжнародної комунікації.

Інституційні фактори складають розгалужену групу факторів, яка включає в себе правові та політичні фактори. Значний вплив на інноваційну діяльність здійснює не тільки наявна система норм і правил, так званих «правил гри», а й наявність і сформованість державних та приватних інституцій, що спроможні стимулювати інноваційну діяльність на певній території. Саме тому, стимулом для інноваційної діяльності є:

- розвинене спеціальне законодавство направлене на інноваційну діяльність, що відповідає міжнародним стандартам;
- належний захист інтелектуальної власності;
- розвинені державні інституції (органи державної чи місцевої влади), що спроможні ефективно здійснювати контроль у сфері інновацій та надавати необхідні стимули;
- наявність політичної волі будувати інноваційну державу;
- збалансована інноваційна політика з реальними та дієвими інструментами державної підтримки інноваційної діяльності.

Негативні наслідки для розвитку інноваційної економіки держави можуть мати наступні фактори:

- геополітична нестабільність у державі та регіоні;
- не достатньо розвинене законодавство та механізми захисту прав інтелектуальної власності;
- переважання неформальних інституцій у інноваційній господарській діяльності (корупція та бюрократичні перепони);
- лобіювання інтересів екстенсивних виробників.

Соціально-психологічні фактори зумовлюють ставлення до інновацій безпосередньо людини та суспільства. Дана група факторів є надзвичайно важливою, адже визначає майбутнє та життєвий цикл інновації. Сприятливими серед цієї групи факторів є:

- тісна комунікація держави, підприємців та громадян щодо актуальних проблем інноваційної діяльності;
- позитивне сприйняття суспільством інноваційної діяльності;
- виховання у суспільства позитивного ставлення до новацій та розкриття можливостей для самореалізації кожного індивіда;
- вмотивованість соціуму провадити інноваційну діяльність.

До стримуючих факторів цієї групи належать:

- відторгнення суспільством чи його частиною інноваційної діяльності;
- низький рівень освіченості громадян;

- низький рівень доходів населення;
- відтік висококваліфікованих працівників, що здатні до творчої та інноваційної діяльності;
- соціальні негаразди та криміналізація суспільства;
- відсутність інноваційної культури та/або культури господарювання в умовах посиленої конкуренції.

Таким чином, серед розглянутих факторів розвитку інновацій та інноваційної діяльності, ми може зробити висновок, що в Україні, на сьогодні, переважають стримуючі інноваційну діяльність фактори у вигляді: застарілої індустріальної матеріально-технічної бази, відсутності необхідних фінансових ресурсів, зокрема, не розвинена система кредитування чи прямої фінансової підтримки інновацій, що значно ускладнює їх комерціалізацію та значну ризиковість інноваційної діяльності в Україні. Варто звернути увагу на консервативність управлінських підходів та значну ієрархічну складність прийняття управлінських рішень.

В Україні відносно недавно розпочались трансформаційні зміни в інституційному середовищі, які протікають досить повільно та підпадають під вплив політичних рішень. На сьогодні, наша держава має велику потребу у розробці збалансованого законодавства у сфері інновацій та цифрової економіки. Варто відмітити значні зрушення в даному напрямку, проте багато рішень все ще залишаються декларативними. Поряд з усім цим реальністю українців є геополітична нестабільність в регіоні Східної Європи та неподолані проблеми з корупцією і високими трансакційними витратами суб'єктів господарювання.

Щодо останньої групи факторів, то Україна має значні досягнення у розвитку науково-дослідного потенціалу держави, високої освіченості населення та високої кваліфікації українських робітників, українці є досить сприйнятливими до інноваційних ідей та тісно комунікують з іноземними колегами та обмінюються досвідом, що сприяє розширенню можливостей інноваційної діяльності.

2.2. Регіональні відмінності інноваційної діяльності.

Для розвитку інноваційної діяльності в регіонах України потрібна виважена як регіональна, так і інноваційна політика. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [4] визначає пріоритетними цілі посилення конкурентоспроможності регіонів, розвитку людського потенціалу, забезпечення ефективних інституційних умов регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва, що на нашу думку, не можливе без впровадження інноваційних рішень і має визначати інноваційну діяльність пріоритетним інструментом розвитку регіонів України.

Варто зазначити, що у часи трансформаційних перебудов суспільства, що припали на останні десятиліття, накопичилася низка проблем, які були обумовлені безсистемним характером ведення державної регіональної та інноваційної політики. Саме через відсутність стратегічного бачення інноваційного розвитку України, фрагментарного впровадження управлінських рішень поряд із супутніми соціально-економічними та геополітичними викликами, що поставали перед нашою державою, проведені заходи не давали бажаного ефекту та ще більше поглиблювали диспропорції регіонального розвитку.

За даними Державної служби статистики України «Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Сумській, Запорізькій областях та місті Києві» [17]. На інноваційну діяльність «найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (13,5%), інших транспортних засобів (13,3%), харчових продуктів (12,6%)»[17].

В цілому, «у 2017 році 88,5% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 14,3% обстежених промислових).

Ними було впроваджено 2387 інноваційних видів продукції, з яких 477 – нових виключно для ринку, 1910 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 751 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 30,5 % нових для ринку. Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Харківської (16,6% загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (13,4%), Львівської (10,3%), Сумської (9,1%) областей та міста Києва (8,3%)» [17]. Динаміку кількості інноваційно активних підприємств та підприємств, що впроваджують інноваційні розробки подано на рисунку 9, а також регіональний розподіл частки підприємств, що займалися інноваційною діяльністю на рисунку 10.

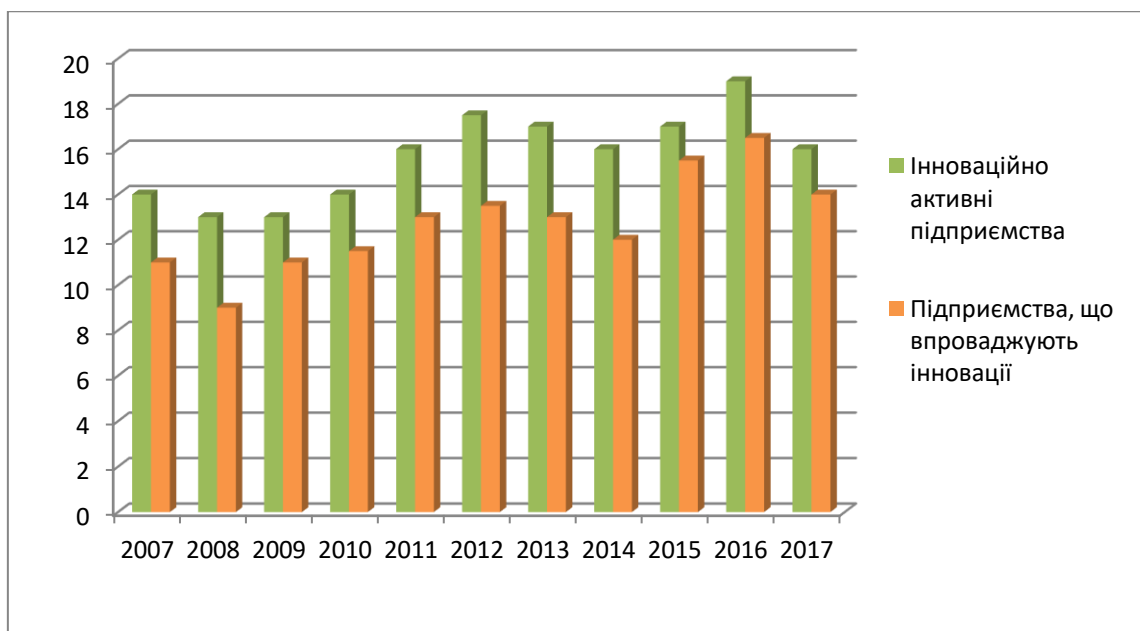

Рис.9. Частка інноваційно активних підприємств та підприємств, що впроваджують інновації в Україні (у % від загальної кількості підприємств).

Джерело: сформовано автором за матеріалами [17]

З наведених графічних матеріалів ми можемо спостерігати, що інноваційна активність підприємств сильно реагує на загальнодержавний рівень соціально-економічного розвитку та наявність/відсутність геополітичної стабільності в державі. Так, бачимо просідання тренду у 2008 та 2009 роках в часи кризових явищ, зумовлених світовою Великою економічною рецесією та у 2014 з початком окупації частини території України Російською Федерацією. Також, викликає

занепокоєння те, що частка підприємств, що займаються інноваційною діяльністю з усіх підприємств України у регіональному вимірі складає менше третини їх кількості.

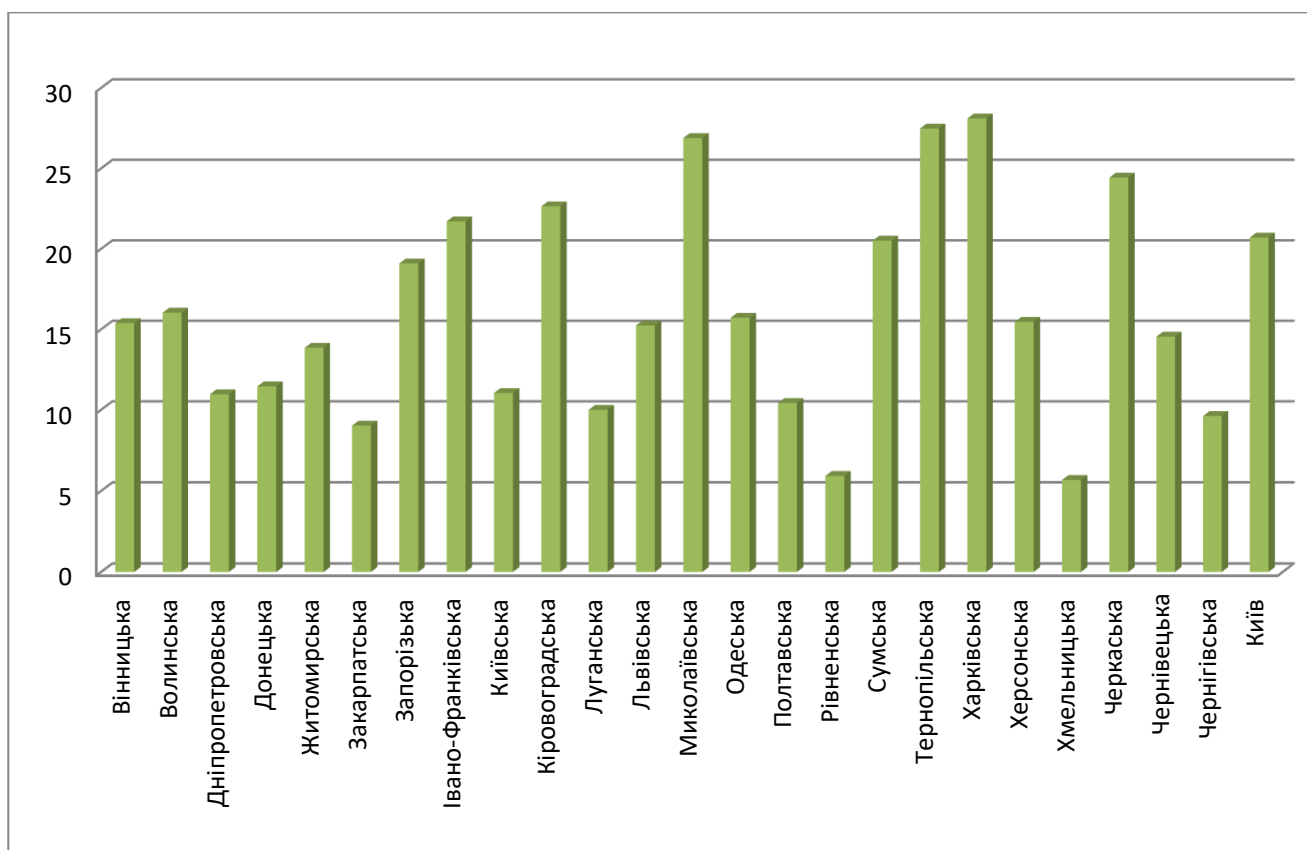

Рис.10. Частка підприємств, що займалися інноваційною діяльністю у 2017 році за регіонами України, %.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [17]

Загалом, за показниками: кількість організацій, що здійснюють НДДКР, кількість дослідників, задіяних у виконанні НДДКР, витрати на виконання НДДКР, кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, витрати на інноваційну діяльність, кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, кількість впроваджених інноваційних процесів, кількість підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, відсоток продукції у загальному обсязі реалізованої, кількість підприємств-експортерів інновацій, частка працюючих на інноваційно активних підприємствах, частка підприємств, що отримали державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності – спостерігається наступний регіональний розподіл, що подано на рисунку 11. Аналіз статистичних показників

підтверджує наявність глибоких регіональних диспропорцій у провадженні інноваційної діяльності в регіонах, а також значний розрив між кількома регіонами-лідерами у сфері інновацій та більшістю інших, що мають нижчий середнього чи дуже низький рівень інноваційної діяльності.

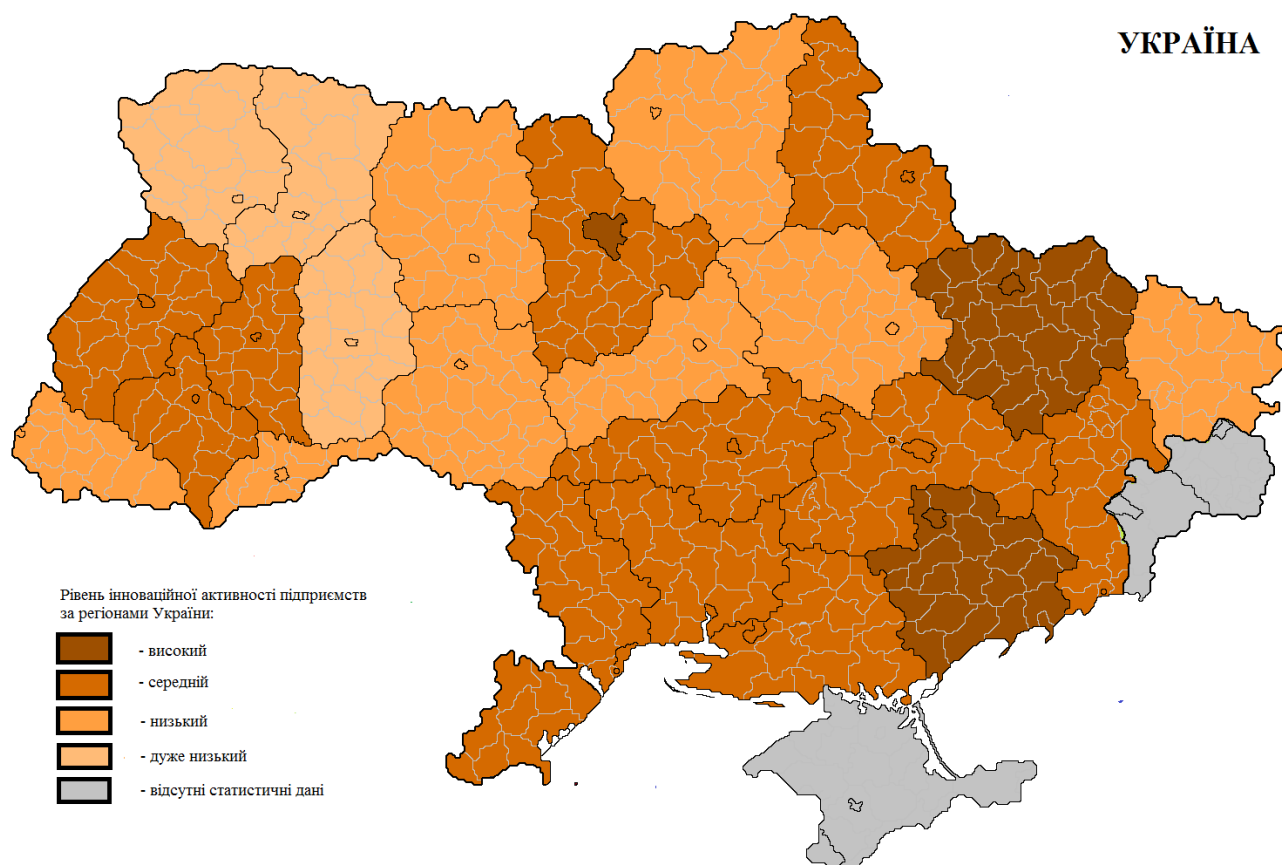

Рис.11. Рівень інноваційної активності за регіонами України.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [10]

Результати, відображені на рис. 11 було отримано згідно методики обрахунку сумарного індексу інновацій, що детально викладено у джерелі [10]. Для розрахунків було використані вказані вище показники, які відповідно до методики було нормовано та обраховано сумарний індекс, що дозволив виявити наступні закономірності та групувати регіони за рівнем розвитку інноваційної діяльності.

Нами було виділено чотири групи регіонів з високим, середнім, низьким та дуже низьким рівнем розвитку інноваційної діяльності:

- *високий рівень* характерний для м. Київ, Харківської та Запорізької областей, де спостерігається більшість максимальних значень показників досліджуваних регіонів та порівняно вищий рівень соціально-економічного розвитку;
- *середнього рівня* розвитку інноваційної діяльності досягли Дніпропетровська, Львівська, Київська, Одеська, Донецька, Миколаївська та ін.. обл. згідно рис.11., для них характерні досить високі значення статистичних показників;
- *низький рівень* розвитку притаманний для Закарпатської, Чернігівської, Луганської, Черкаської, Житомирської областей, що мають досить низькі значення показників із значною кількістю мінімальних значень індексів;
- *дуже низький рівень* розвитку можна виділити у Рівненській, Волинській та Хмельницькій областях, що характеризуються переважно мінімальними та дуже низькими значеннями показників.

У попередньому підрозділі ми наводили групи факторів, що мають визначний вплив на інноваційну діяльність. Відповідно, аналізуючи інноваційну діяльність у регіонах України, ми переконуємося у значній необхідності належного розвитку відповідного рівня розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), відповідної інфраструктури, людського потенціалу та фінансових ресурсів. Як відомо, всебічний доступ до інформації полегшує та значно посилює інноваційні процеси, саме тому є важливим забезпечити населення доступом до високошвидкісного Інтернету, що дає в сучасних умовах не тільки доступ до інформації, а й реальні господарські інструменти, що значно знижують трансакційні витрати як підприємств, так і домогосподарств (надалі - ДГ), посилюючи комунікацію між ними та полегшують комерційні операції, а також взаємодії суб'єктів господарювання між собою та банківськими установами. У додатку Г проілюстровано забезпеченість домогосподарств доступом до мереж Інтернет у розрізі регіонів України.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформації (надалі – НКРЗІ) наводить також дані щодо значного розриву між

кількістю ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет у міській (83,9 %) та сільській (16,1%) місцевості [18]. НКРЗІ зазначає, що розподіл за швидкістю доступу є наступним: 9 % кількості ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет має швидкість від 256 Кбіт/с до 10 Мбіт/с, більшість – 76 % має швидкість від 10 Мбіт/с і вище, а ще 15 % працюють на швидкості визначеній оператором [18]. Кількість ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет за регіонами України подано у Додатку Д.

Поряд з інфраструктурним забезпеченням інноваційної діяльності, зокрема доступу до мережі Інтернет, не менш важливим є фінансування такої діяльності. За даними Держстату, основна частка інноваційних розробок здійснюється за рахунок власних коштів, а частки інших джерел фінансування є мізерним. Переконатись у цьому можна, ознайомившись з діаграмою нижче на рисунку 12.

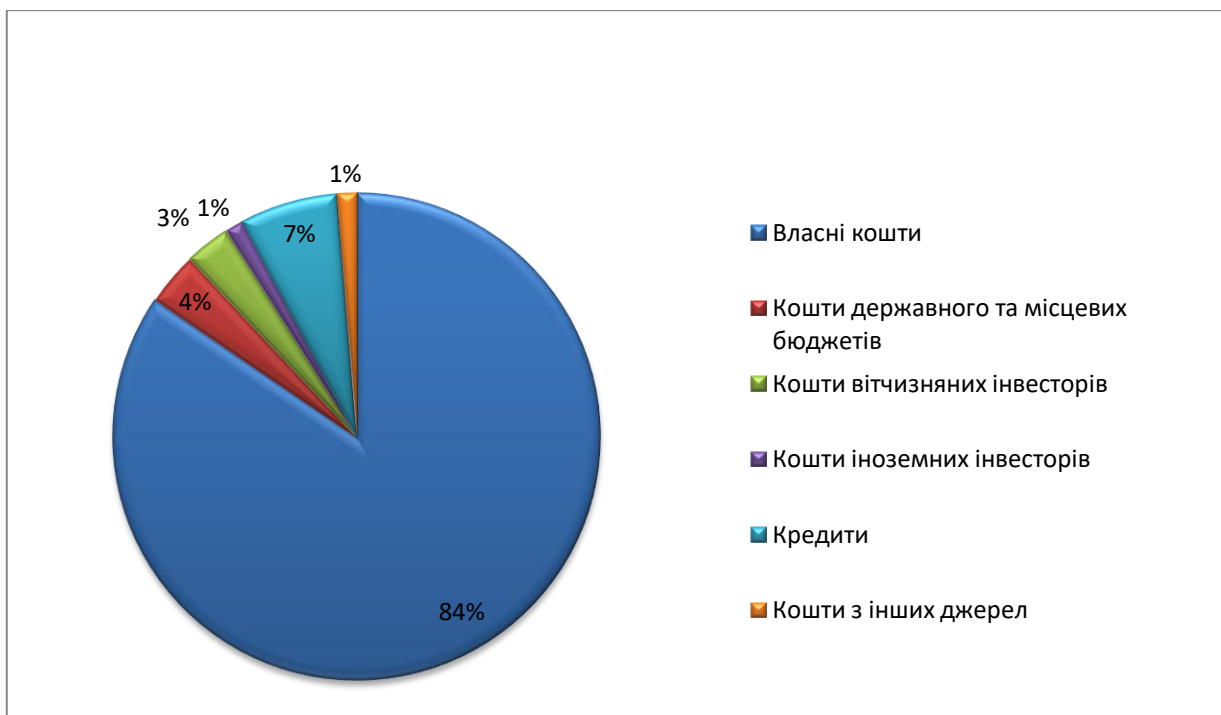

Рис.12. Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами, у %.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [17]

На нашу думку, такий розподіл фінансових ресурсів є чи не головною причиною стагнації інноваційної діяльності в Україні. Саме тому, важливо збільшувати частку фінансування інноваційної діяльності з державного та

місцевих бюджетів, адже це є тим необхідним поштовхом для інноваційного розвитку регіону, тому що підприємства не мають значної кількості ресурсів, щоб цілковито перейти на інноваційний шлях розвитку, що ще більше ускладнюється високою ризиковістю інноваційної діяльності. Очевидно, що така фінансова підтримка з боку держави є прийнятною на початкових етапах інноваційного розвитку, а з посиленням імплементації інновацій у сфери суспільного життя частка державного фінансування буде знижуватися.

Для посилення інноваційної діяльності необхідно розвивати ринок кредитних коштів та венчурного капіталу. На сьогодні, мізерна частка кредитних коштів у фінансуванні інновацій зумовлена тим, що кредитні кошти є занадто дорогими для підприємців. Венчурний ринок сьогодні в Україні практично не розвинений, що змушує наших винахідників виходити на іноземні ринки та залучати зовнішні кошти або продавати інноваційні. Позитивним стимулом для інноваційної діяльності може стати розвиток в Україні крауфандингових платформ, де інноватори зможуть з більшою ефективністю комерціалізувати свої інноваційні розробки.

Інноваційна діяльність неможлива без людей, що її здійснюють. Саме тому, людський потенціал розглядається як основа для провадження такої діяльності. Очевидно, що без наявності достатньої кількості висококваліфікованих кадрів, що здатні виконувати науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки неможливо досягти бажаного рівня інноваційного розвитку. У регіональному вимірі (див. рис. 13) існує значна диспропорція, адже майже половина працівників у сфері виконання НДДКР знаходиться у місті Києві, там же знаходиться майже третина всіх організацій, що здійснюють НДДКР.

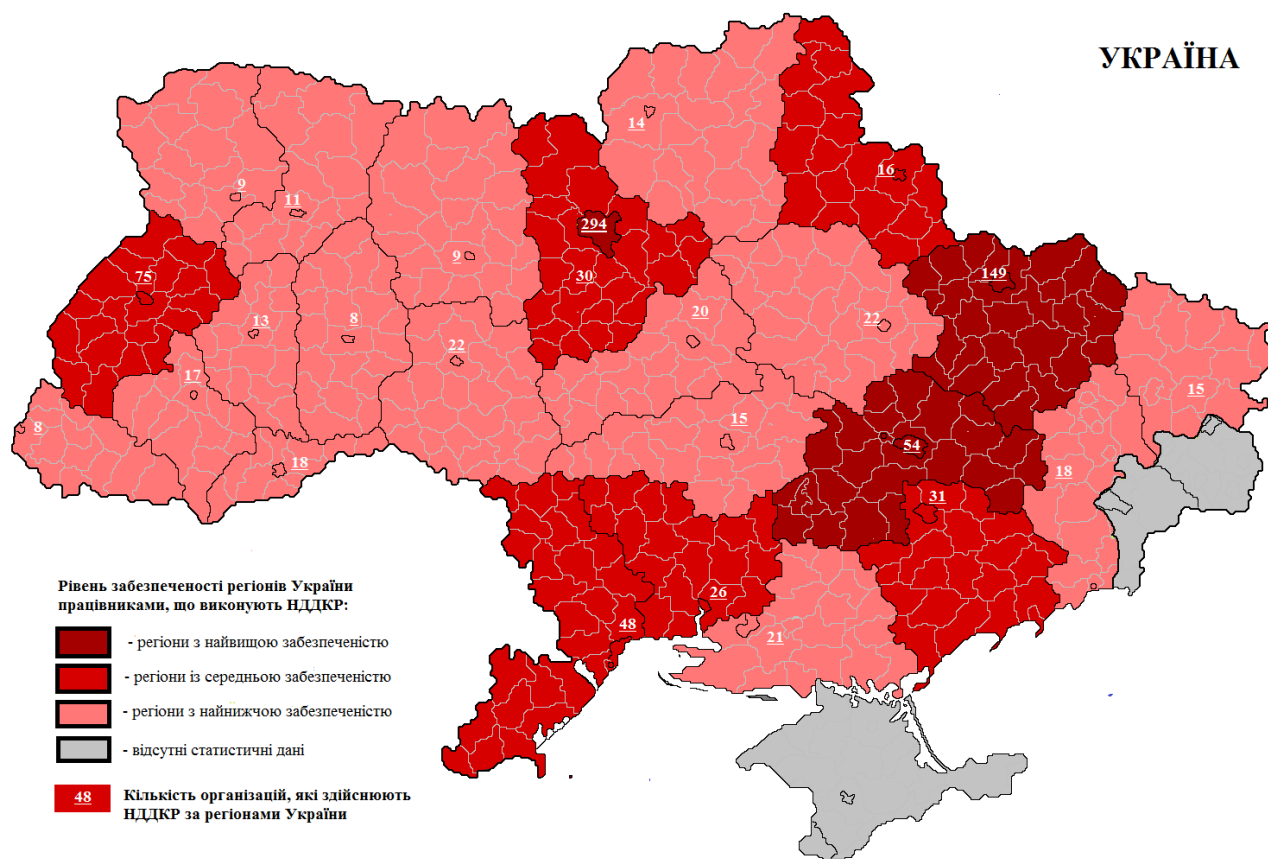

Рис.13. Регіональний розподіл організацій та працівників, що здійснюють НДДКР.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [17]

Важливим показником розвитку інноваційної діяльності є рівень патентування. Винаходи, корисні моделі, промислові зразки, а також засоби індивідуалізації є результатами інноваційної діяльності організацій, що направлені на збільшення їх ефективності та удосконалення. Варто зауважити, що Україна має досить конкурентні позиції за рівнем патентування у міжнародних рейтингах, хоча протягом останніх років спостерігаються тенденції до постійного зменшення кількості заявок на видачу патентів. Спостерігаються регіональні диспропорції у патентуванні, зокрема 35% усіх заявок на винаходи подано у місті Києві, 13% - у Харківській області, 11% - у Дніпропетровській, 7% - у Одеській, 5% - у Львівській, 4% - у Київській, по 3% у Донецькій та Запорізькій областях. На перші три регіони припадає близько 60% усіх заявок на патенти, а на усі інші регіони – 40% (див. Додаток Е)[20].

Таким чином, інноваційна діяльність в Україні характеризується значними регіональними відмінностями та поляризацією розвитку. Центри інноваційної діяльності корелюють з центрами соціально-економічного розвитку України, де є великі міста та агломерації, центри науки і техніки, провідні заклади вищої освіти (надалі – ЗВО), центри ділової активності тощо. Помітний значний розрив між м.Київ, Харківською, Дніпропетровською, Львівською, Запорізькою областями, що сильно відрізняються за рівнем інноваційної діяльності та ресурсної бази розробки інновацій від іншої території України. Варто зазначити, що більшість регіонів знаходиться нижче середнього по Україні рівня інноваційної діяльності, що вимагає невідкладної та першочергової уваги на розвиток цих регіонів зі сторони органів державної влади для розробки ключових стимулів посилення інноваційної діяльності в регіоні, а отже, і збалансованого розвитку регіону та посилення його конкурентних позицій.

2.3. Трансформаційні зміни процесів інноваційної діяльності в Україні

З моменту здобуття незалежності, Україна постійно знаходить у вирі трансформаційних змін у суспільстві, економіці та політичній сфері. Ці зміни були викликом для українських державних та суспільних інституцій, а також для спільноти приватних підприємців, які пройшли складний шлях становлення та розвитку в сучасних реаліях України.

Глобальні тренди, що спостерігаються останні два десятиліття зумовлюють реакцію українського суспільства у вигляді перейняття практик і традицій зарубіжного досвіду. З розвитком технологій відкрилися нові можливості виробництва товарів, надання послуг та комерції, що вимагало пошуку нових підходів та практик, а відповідно стало поштовхом інноваційної діяльності як у країнах світу, так і в Україні.

У реаліях української економіки трансформаційні зміни були дещо ускладнені змінами у сфері відносин власності та ролі держави у економіці, що породжувало нові проблеми та невизначеність.

Значними зрушеннями на шляху побудови інноваційної економіки в Україні характеризується діяльність державних інституцій протягом останніх десятиліть. Починаючи із затвердження у 2013 р. «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», у 2015 році «Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020»»[25], а продовжуючи у 2018 р. ухваленням «Цифрової адженди України - 2020» наша держава все більше робить зусиль, щоб стати на шлях інноваційного розвитку та побудувати економіку на основі знань та інформаційно-комунікаційних технологій.

У зазначених вище документах йдеться про причини нинішнього стану економіки та рівня життя населення. Серед найбільш часто згадуваних причин варто виділити несистемний, фрагментарний та вибірковий підхід до підтримки окремих галузевих проєктів, що не мали належного ефекту. Враховуючи те, що інноваційна діяльність є важкопрогнозованим процесом, а за відсутності протягом тривалого часу стратегічного бачення розвитку держави конкурентні позиції України нині є досить нестабільними, а ресурси значно обмеженими. Так, наведемо приклади змін місця України у світових рейтингах, зокрема, Всесвітній економічний форум у «Звіті про глобальну конкурентоспроможність» зазначає, що Україна у 2018 році посіла 81 місце з 137 країн, що були обстежені. Також за матеріалами Форуму вказано, що Україна потроху покращує свої позиції, зокрема, в даному випадку, на чотири позиції в рейтингу. За субіндексами, на основі яких визначався рейтинг, Україна має наступні результати, табл..2.1.

Таблиця 2.1.

Рейтинг України за оцінками Всесвітнього економічного форуму

№ п/п	Назва субіндексу	Місце у рейтингу (зі 137 країн світу)
1.	Ефективність товарних ринків	101
2.	Ефективність фінансових ринків	120
3.	Ефективність ринку праці	86
4.	Готовність до адаптації технологій та інновацій	81
5.	Ринкові інституції	118
6.	Розвиток бізнесу	90

7.	Ємність ринку	47
8.	Освіта	35

Джерело: складено автором на основі [24]

Судячи з наведених позицій України у рейтингу Всесвітнього економічного форуму, наша держава має значні переваги за кількістю науковців та інженерів, показником високоякісної освіти, проте має значно гірші від середнього значення показника «Інновації» та низькі значення показників «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері досліджень і розробок», «Технологічна готовність», «Іноземні інвестиції та трансфер технологій» [24].

За даними Bloomberg Україна посідає у рейтингу 53 місце з-поміж 60 держав світу, табл. 2.2..

Таблиця 2.2.

Рейтинг України за оцінками Bloomberg

№ п/п	Назва субіндексу	Місце у рейтингу (із 60 країн світу)
1.	Продуктивність праці	60
2.	Технологічні можливості	58
3.	Рівень витрат на дослідження та розробки	54
4.	Ефективність вищої освіти	28
5.	Патентна активність	35

Джерело: складено автором на основі [24]

За даними Інноваційного табло Європейського Союзу, Україна скромно відноситься до групи держав регіону під назвою «Інноватори, що формуються». У «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» зазначається, що «головними перевагами України є вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу» [24].

Прогрес у розвитку інноваційної діяльності спостерігається і за інформацією GlobalInnovationIndex. За останні сім років спостережень за рівнем

інноваційного розвитку України, у 2018 році 43 місце стало найбільшим проривом на шляху розвитку національної інноваційної системи та будівництва інноваційної економіки. Вкотре, ґрунтуючись на дослідженнях показників для обрахунку цього індексу, сильними сторонами держави Україна називають знання та наукові дослідження, патентну активність, витрати на комп'ютерну техніку та програмне забезпечення та експорт ІКТ.

Таким чином, місце України у міжнародних рейтингах (табл. 2.3.) є чутливим індикатором її здобутків і провалів у стимулюванні інноваційної діяльності, що стимулює державу здійснювати заходи, необхідні для переходу на інноваційну модель розвитку. На сьогодні, все ж зберігається позитивна динаміка просування України у міжнародних інноваційних рейтингах, що прогнозовано сприятиме зростанню інноваційної привабливості України.

Таблиця 2.3.

Рейтингові позиції України

№ п/п	Назва індексу	Рейтингова позиція у 2016 році	Рейтингова ціль України
1.	NetworkedReadinessIndex (WEF)	64 місце	30 місце
2.	GlobalInnovationIndex (INSEAD, WIPO)	56 місце	40 місце
3.	ICT DevelopmentIndex (ITU)	79 місце	50 місце
4.	GlobalCompetitivenessIndex (WEF)	85 місце	60 місце

Джерело: складено автором на основі [9].

Поряд з новими досягненнями у міжнародних рейтингах, спостерігається ще більше поглиблення проблем інноваційного розвитку. Міжнародні індекси відображають конкурентні переваги людського потенціалу України, водночас, спостерігається скорочення кількості організацій, що здійснюють НДДКР та кількість працівників, що здійснюють науково-дослідні роботи (рис. 14), що не може не викликати занепокоєння та потребує значної уваги державних інституцій, що здійснюють державне регулювання у цій сфері.

Рис.14. Динаміка кількості працівників, що виконують наукові дослідження та розробки, осіб.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [17]

Таким чином, є необхідність розробки економічних стимулів для посилення науково-дослідної і дослідно-конструкторської діяльності шляхом підтримки конкурентних галузей промисловості та агропромислового комплексу, що дасть можливість посилити попит на інноваційні розробки та зміцнити інноваційну сферу. Адже згідно даних джерела [24] спостерігається загрозлива динаміка інституційного забезпечення інноваційної діяльності, а саме у сфері її підтримки відповідно до ЗУ «Про інноваційну діяльність» та Податкового кодексу України, де немає відповідних норм, що встановлюють державну підтримку розвитку інноваційної інфраструктури чи інноваційно-активних суб'єктів. Викликає занепокоєння невиконання державних програм у сфері інновацій, а саме, Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки, Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, а також не було виконано і плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки[24].

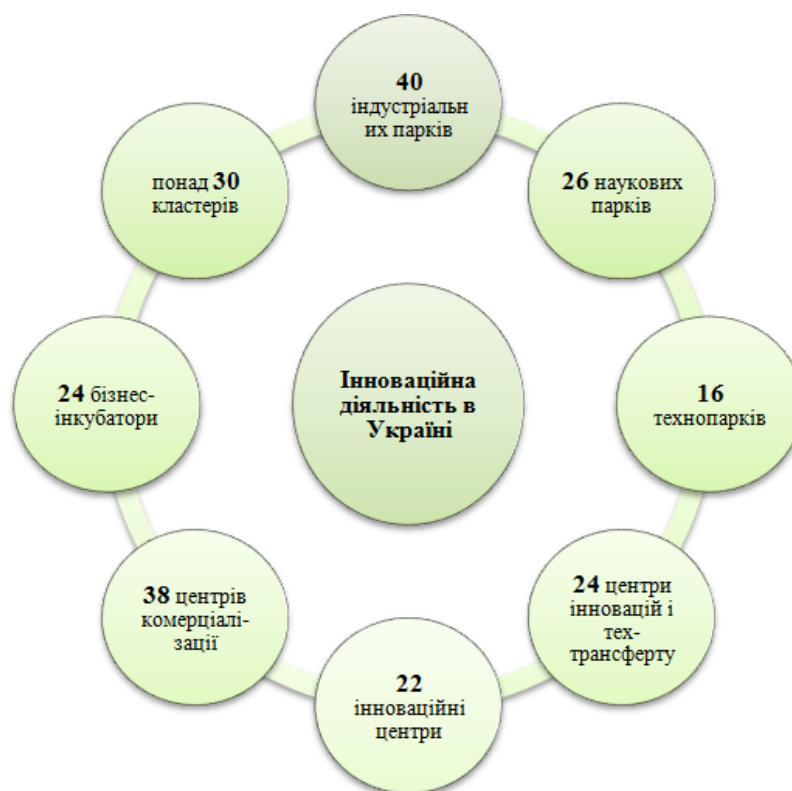

Рис.15. Організації, що підтримують інноваційну діяльність в Україні.

[Джерело: сформовано автором за матеріалами [24]]

Беручи до уваги обмежені ресурси державних інституцій та їх спроб стимулювати інноваційну діяльність в Україні, все ж не можна забувати про глобальні впливи та тенденції. Навіть за відсутності дієвої підтримки уряду поширення інновацій та їх впровадження має інерційний характер, хоча варто зауважити, що такий шлях є досить складним та потребує багато часу, що на роки відкидає Україну у площині побудови конкурентоспроможної та інноваційної економіки. На рис. 15 проілюстровано певні кроки у розвитку інноваційної діяльності, а саме, створення різноманітних організацій, стартапів, інституцій, платформ та об'єднань задля стимулювання та підтримки інноваційної діяльності та розробки власного інноваційного продукту. На перший погляд, виникає думка, що було докладено багато зусиль для інноваційного розвитку економіки, проте діяльність у сфері інновацій залишається неефективною, а Україна все ще не входить в топові місця світових рейтингів. Така ситуація стає більш зрозумілою, якщо розглянути дієвість таких організацій та проаналізувати кількість і якість виконаних ними проектів, випущених у світ інновацій,

отриманих прибутків чи інвестицій в інноваційні розробки, а це залишає бажати кращого.

Саме тому, трансформації різних сфер життя українців нині відбуваються досить повільно і є безсистемними. За таких умов, важливою є потужна державна підтримка за допомогою прямих та непрямих інструментів інноваційної та фіскальної політик. Зазначаємо, що інноваційний розвиток є необхідною умовою подальшого розвитку української економіки, а підтримка інноваційної діяльності має стати одним з основних пріоритетів держави.

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи суспільно-географічний аналіз інноваційної діяльності в Україні, зазначаємо, що розвиток інноваційної діяльності по країні та у регіональному вимірі відбувається досить повільно та має значні диспропорції. Протягом останніх десяти років відбувається активна підготовка інституційного середовища розвитку інноваційної діяльності, проте законодавче забезпечення все ще має низку суперечностей, характеризується фрагментарністю та потребує гармонізації з європейським законодавством.

На розвиток інноваційної діяльності, на нашу думку, найбільший вплив мають наступні фактори: техніко-економічні, інституційні, організаційно управлінські та соціально-психологічні. Зауважимо, що вказані вище фактори можуть як стимулювати, так і перешкоджати інноваційній діяльності.

У регіональному вимірі інноваційної діяльності спостерігається різка диспропорція у інноваційному розвитку. Центрами інновацій є, переважно, великі міста та агломерації, а більшість регіонів України має низький рівень розвитку інноваційної діяльності. Проте, варто зауважити, що протягом останніх років відбулися позитивні зрушення, що націлені укріпити державні інституції, посилити правове забезпечення та підтримку інноваційної діяльності, розробити стратегічне бачення інноваційного майбутнього України.

РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз проблем розвитку інноваційної діяльності

Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні свідчить про значні перепони на шляху становлення інноваційної моделі розвитку. Не менш важливо поряд з наявними ресурсами та можливостями нашої держави розглянути і бар'єри на шляху впровадження інновацій. У «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» вказано дві основні перепони розвитку інноваційної діяльності: недосконалість інституцій та нерозвиненість інфраструктури у різних її проявах. Тому така ситуація вкотре підкреслює необхідність державної підтримки та створення дієвого інституційного середовища, яке б відображало ті необхідні умови, які потрібні для переходу на інноваційних шлях розвитку держави.

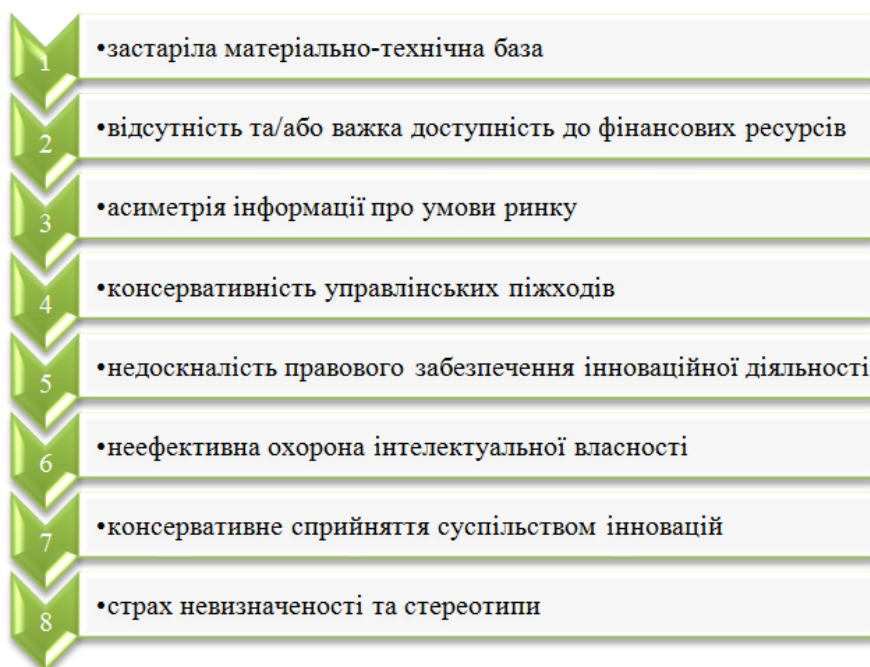

Рис.16. Основні перепони інноваційного розвитку України.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [2; 12]

На рис. 16 ми наводимо основні, на нашу думку, перепони інноваційного розвитку України та її регіонів. Даний

перелік бар'єрів включає: зношеність матеріально-технічної бази виробництва, важкодоступність фінансових ресурсів, асиметрію інформації на ринку, консервативність управлінських підходів, недосконале інституційне забезпечення та проблеми зі сприйняттям суспільством створених інновацій.

Зокрема, П.М. Григорук зазначає, що «основним гальмом підвищення конкурентоспроможності економіки є низький техніко-технологічний рівень її виробництва, що пояснюється значним зносом виробничих потужностей» [6]. Ми поділяємо дану думку, адже відповідна теза підтверджується статистичними даними, що відображають зношеність основних фондів понад 50%. Також підприємства можуть ігнорувати амортизаційні відрахування та роками не оновлювати фонди, адже ресурси підприємств є значно обмеженими, особливо малих та середніх підприємств, що має прямий вплив на інноваційну діяльність як досить затратну процедуру. З наведеної у попередніх підрозділах структури витрат на інновації випливає, що основна частка інновацій впроваджується за рахунок власних коштів підприємств і лише мізерна частина з державного та місцевих бюджетів й інших. Це свідчить про недостатню державну підтримку у сфері інноваційної діяльності та слабкі інституційні стимули.

Доступність фінансових ресурсів для інноваційно активних підприємств та організацій, а також фінансування НДДКР також викликають занепокоєння науковців. Так, А.І. Яковлев називає «першим недоліком складових інноваційної діяльності – недостатнє фінансування цієї сфери» [33]. Науковець зазначає, що у 2017 році фінансування досліджень і розробок становило всього 0,62 % ВВП. У порівнянні країни ЄС витрачають понад 2 % ВВП на дослідження і розробки, Південна Корея – «азійський тигр» - 4,7 % ВВП, а Канада – близько 1,7 %. Хронічне недофінансування призводить до скорочення кількості працівників у сфері НДДКР, що ми зазначаємо у попередніх підрозділах.

Серед проблем фінансування інноваційної діяльності варто виділити і те, що ставка позичкового відсотка досить висока для суб'єктів інноваційної діяльності, а висока ризиковість таких проектів створює значні перепони для отримання кредитних коштів.

Асиметрія інформації здебільшого зумовлена ускладненим доступом до необхідної інформації, реєстрів, досліджень. Суб'єкти інноваційної діяльності також вимушені нести витрати на пошук інформації про можливих партнерів чи кредиторів. Важливим аспектом цієї перепони є належне статистичне забезпечення інноваційної діяльності. Проводячи аналіз статистичних даних для даного дослідження, ми дійшли висновку, що статистичне відображення інноваційної діяльності є неповним, для прикладу, не відображається діяльність цифрового сектору.

Консервативність підходів до організації та управління перепона інноваційного розвитку нами вбачається у досить негнучких моделях управління, часто ієрархізованих, що значно обмежує можливість кожного працівника зробити свій внесок у розвиток організації. Таким чином, спостерігається чітка ієрархічна структура, особливо на державних підприємствах, яка не передбачає відкрити критику керівництва чи наполегливе просування альтернативних ідей.

Висновки щодо інституційного забезпечення інноваційної діяльності ми робимо у підрозділі 2.1. роботи. Зауважимо, що недостатньо розвинене, не гармонізоване та фрагментарне інституційне забезпечення, на нашу думку, є чи не більшою перепорою, ніж техніко-технологічний розвиток чи фінансування.

Ризиковість інноваційної діяльності, її новизна та певна невизначеність, що супроводжує інноваційну діяльність не тільки є перепорою щодо отримання кредиту, а й бар'єром для споживачів, власне, громадян. Саме необхідність тієї чи іншої інновації є запорукою успішного її впровадження, але у випадку несприйняття суспільством, інновація буде ліквідована чи змінена. Тому необхідно враховувати соціально-психологічний фактор під час провадження інноваційної діяльності.

Узагальнення інформації щодо основних перепон розвитку інноваційної діяльності ми розкриваємо за допомогою SWOT-аналізу суспільно-географічних умов в Україні.

Таблиця 3.1.

SWOT-аналіз розвитку інноваційної діяльності в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Близькість до кордонів ЄС та європейських столиць; 2. Велика частка кваліфікованої робочої сили зі знанням іноземних мов. Значна кількість молоді. 3. Розгалужена мережа закладів вищої та професійно-технічної освіти; 4. Вартість робочої сили нижча по відношенню до європейських країн; 5. Кластерний підхід до економічного розвитку; 6. Електронізація процесів взаємодії між владою та бізнесом, розширення послуг електронного урядування; 7. Сприятливість умов для розвитку аутсорсингу бізнес-послуг і для роботи центрів спільного обслуговування; 8. Активна інвестиційна промоція країни (веб-сайт, участь у спеціалізованих заходах, акції); 9. Відкриття державних реєстрів даних 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Брак галузевих досліджень; 2. Застаріла технічна інфраструктура 3. Неefективне енергоспоживання; 4. Значна частка тіньової економіки та тіньової зайнятості. 5. Слабкі державні інституції 6. Відсутність власних джерел фінансування, через слабку економіку 7. Відставання системи освіти і науки від сучасних трендів 8. Низький рівень цифрової грамотності та культури громадян
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання світового попиту на аутсорсинг бізнес-послуг, логістику; 2. Децентралізація та збільшення повноважень місцевого самоврядування 3. Розвиток електронного врядування. Запроваджено механізм “єдиного вікна” та оптимізації здійснення контролюючих процедур з боку держави 4. Тенденція до усунення адміністративно-регуляторних бар’єрів та зменшення дозвільних процедур (дерегуляція), а також їх приведення у відповідність до європейських практик. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Висока вартість коштів; 2. Законодавче обмеження; 3. Напружена внутрішньополітична ситуація в Україні та погіршення стосунків з Росією; 4. Олігархічна модель розвитку економіки; 5. Суперечності у механізмі реалізації законодавчих норм щодо розвитку інноваційної діяльності 6. Відтік інтелекту ; 7. Зростання тіньової економіки та низька зацікавленість працівників в детінізації.

Джерело: сформовано автором за матеріалами[27; 28;36]

За результатами SWOT-аналізу суспільно-географічних умов розвитку інноваційної діяльності Україна має сильні позиції, такі як близькість до Європейського Союзу, велика кількість кваліфікованих працівників та розвинена система освіти з великою кількістю закладів вищої освіти та професійно-технічної освіти, порівняно конкурентна вартість робочої сили, позитивний досвід українських компаній із надання аутсорсингу бізнес-послуг іноземним партнерам,

позитивні зрушення у процесах відкриття доступу до баз даних та реєстрів, інноваційно-інвестиційне просування української економіки, що дає можливість перейти на інноваційний шлях розвитку України.

Водночас, середовище розвитку інноваційної діяльності має і слабкі сторони, що значно знижує темпи впровадження інновацій у сфери суспільного життя. Так, на сьогодні, має місце значна частка тіньової економіки та тіньової зайнятості, слабкість національних інституцій, відсутність власних джерел фінансування, застаріла матеріальна інфраструктура та недостатня кількість галузевих досліджень зумовлюють відставання галузей економіки у їх інноваційному розвитку. Подолання зазначених проблем потребує значних ресурсів та політичної волі державних інституцій до реформування правового забезпечення інноваційного розвитку.

За наявності конкурентних переваг України у вартості робочої сили та, водночас, високої кваліфікації працівників відкриваються значні можливості пов'язані зі зростанням попиту на аутсорсинг бізнес-послуг та інформаційні технології, що показують зростання в економіці України протягом останніх років. Відкривають додаткові можливості і впровадження електронного урядування, і децентралізації місцевого самоврядування, і зниження інституційних бар'єрів, пов'язаних з дозвільними процедурами чи регулятивними функціями державних органів влади.

Загрозливим для розвитку інноваційної діяльності є слабкість українського законодавства та суперечливість механізмів його реалізації, зростання частки тіньової економіки й олігархічна модель її розвитку, висока вартість коштів для суб'єктів інноваційної діяльності й відтік інтелекту за кордон, де вищий рівень сприяння розвитку інноваційної діяльності.

Таким чином, інноваційна діяльність є досить складним процесом, що потребує врахування низки факторів під час його провадження. Як показує аналіз наукових джерел, інноваційна діяльність в Україні має багато перепон, проте разом з цим, наша держава має значні можливості розвитку інноваційної діяльності, перспективні напрями якої розкриємо у наступному підрозділі.

3.2. Перспективні напрямки розвитку інновацій в Україні.

В умовах економічної кризи та геополітичної нестабільності, Україні необхідно розробити дієві інструменти посилення власної конкурентоспроможності та економічної незалежності. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації частина промислово розвинених регіонів Донецької та Луганської областей знаходиться нині в розрусі, а диспропорції соціально-економічного та інноваційного розвитку решти регіонів потребують дієвої державної політики та чіткого плану дій не тільки виходу з кризи, а й стратегічних перспектив розвитку.

Не зважаючи на вище згадані проблеми, Україна має значні можливості інноваційного розвитку (рис.17).

Рис.17. Основні можливості інноваційного розвитку України.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [29]

Зокрема, за даними Держстату, обсяг продукції сектору інформаційних технологій (ІТ), що вироблена в Україні постійно зростає, а станом на 2019 рік складала 4 млрд. дол. США [31], що свідчить про розвиток цього сектору (рис. 18).

Сектор ІТ-технологій є одним з ключових напрямків розвитку економіки і дозволяє залучити іноземні інвестиції. За даними WorldBank, PwC та IT Ukraine в Україні понад 1600 компанії, що надають послуги у сфері ІТ, у галузі зайнято близько 185 тис. осіб, що співпрацюють з понад сотнею іноземних компаній і створюють близько 20% експорту всіх послуг України [4]. Близько 70 % усіх ІТ-спеціалістів в Україні працюють у Києві, Харкові та Львові.

Рис. 18. Динаміка зайнятості у сфері ІТ, осіб.

Джерело: складено автором на основі [19].

Завдяки високому рівню освіти і науки, низькому рівню оплати праці, українські ІТ-спеціалісти стали конкурентоспроможними на європейському та світовому ринку цих послуг. А от на внутрішньому ринку наші фахівці, що спеціалізуються на ІКТ не знаходять належного попиту. Більшість фахівців галузі надають послуги аутсорсингу програмного забезпечення для клієнтів зі США та західноєвропейських держав. Тому ми можемо спостерігати ситуацію, коли наші фахівці беруть активну участь у інноваційному розвитку економіки інших країн. Це змушує задуматися над дієвістю обраної позиції держави та підходів до реформування економіки.

Розвиток сектору ІКТ розкриває можливості системи освіти і науки України та кадрового потенціалу, які необхідно розвивати, як один із стратегічних напрямів інноваційної діяльності. Сучасні умови на ринку праці зумовлюють необхідність спеціалісту постійно удосконалюватися та розширювати перелік своїх компетенцій, саме тому такі умови необхідно враховувати у системі освіти, щоб підготовлені фахівці не втрачали своїх конкурентних позицій. Тенденція до

зменшення кількості працівників у сфері НДДКР змушує переосмислити підходи щодо розвитку інноваційного потенціалу держави та фінансування інноваційної діяльності, адже міжнародний досвід «азійських тигрів» Сінгапура, Південної Кореї, Тайваню та Гонконгу, а також західноєвропейських держав та США у сфері підтримки наукових досліджень показує ефективність таких інвестицій.

Серед інших, ми вважаємо пріоритетним розбудову внутрішнього та доєднання до європейського ринку інновацій. Перевагою у даному напрямку є вдале економіко-географічне положення, а саме, близькість до кордонів європейських держав та їх потенційних ринків, адже українські працівники мають суттєву перевагу – нижчу собівартість виконання інноваційних робіт, що є надзвичайно актуальним в умовах кризи.

Ще одним важливим напрямком розвитку інноваційної діяльності є, продиктоване глобальними трендами, зростання частки інноваційної продукції у структурі ВВП. Саме тому необхідно розробляти дієву промислову політику, надавати державну підтримку у впровадженні інновацій у реальному секторі економіки.

Стратегічною ціллю України є посилення конкурентоспроможності регіонів, тому розвиток інноваційної діяльності в регіонах є важливим показником досягнення цілі. В умовах потужного розвитку технологій та нових підходів до організації праці, є можливість розвитку найбільш периферійних регіонів та підвищення якості життя у них.

Таким чином, впровадження інновацій у різні сфери суспільного життя потребує докорінних трансформацій суспільних відносин, підходів та культури. А розвиток таких сфер як медицина, транспорт і зв'язок, освіта, наука, фінанси, державне управління, управління «розумними містами» разом з реальним сектором економіки та сферою послуг є необхідною умовою пропорційного збалансованого розвитку держави Україна, яка відповідно до цих тенденцій має вибудовувати власну державну політику, інноваційний аспект якої ми розкриємо у наступному підрозділі.

3.3. Пропозиції щодо покращення інноваційної політики в Україні

Інноваційний розвиток України наразі не можливий без активної участі держави та стійкої політичної волі на шляху розбудови конкурентоспроможної економіки. Для досягнення цілей у сфері інновацій та цифровізації економіки необхідно здійснити глибокі соціально-економічні трансформації, проте такі трансформації не можуть відбуватися відокремлено одна від одної, а доречним є застосування системного підходу для реалізації таких змін. Саме системні трансформації окремих сфер економіки чи держави в цілому є основним завданням державної інноваційної політики. Огляд наукових публікацій із даної проблематики засвідчив, що дослідників цікавлять переважно окремі аспекти інноваційної діяльності, що не дає цілісного уявлення про досліджувану проблематику. Також потребує значної уваги наукової спільноти проблематика недостатнього рівня інноваційного розвитку України в цілому та диспропорцій у розвитку інноваційної діяльності у регіонах держави. Саме тому, розробка потужної інноваційної політики, програмових документів щодо розвитку інноваційного потенціалу регіонів, моніторинг впливу такої політики на територію нашої держави є одними з найбільш актуальних питань як у науковій сфері, так і у сфері державного управління.

Розглядаючи проблематику формування та співвідношення державної та регіональної інноваційної політики в Україні, варто розглянути наукове підґрунтя та шляхи виникнення такої політики серед інших сфер суспільного життя. Історично склалося, що інноваційна політика почала формуватися та розвинулася в окремий вид державної політики у 60-ті – 70-ті роки ХХ століття, а термін «інноваційна політика» вперше було вжито у доповіді Міністерства торгівлі США у 1967 році. Варто зазначити, що ефективність державної політики багато в чому залежить від науково-методологічного обґрунтування та обраних інструментів реалізації вибраної політики, а також повноти та всебічного розвитку сфери суспільного життя через забезпечення реалізації складових інноваційної політики (рис. 19.).

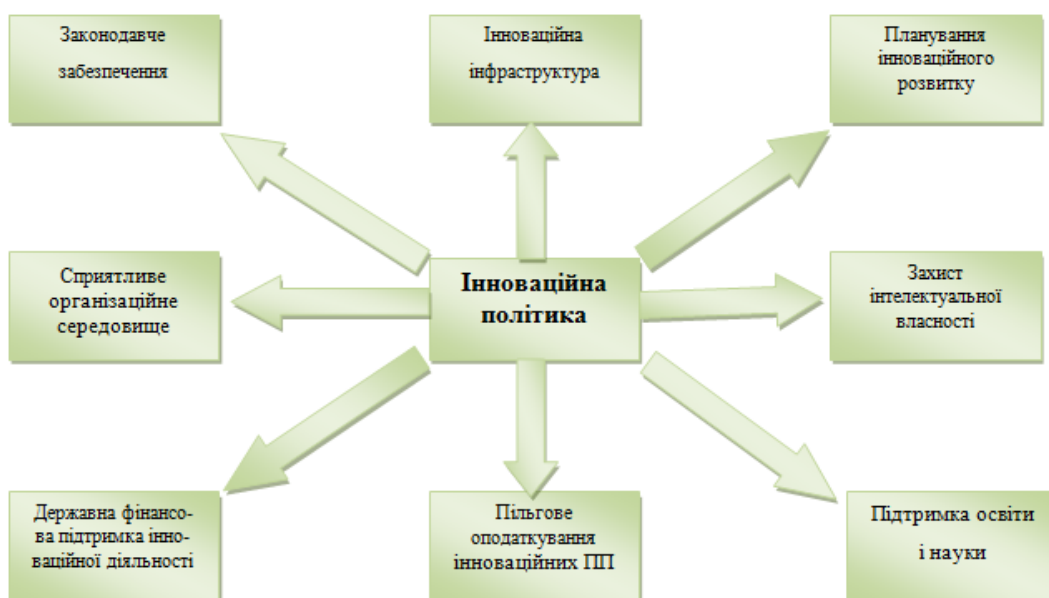

Рис. 19. Основні складові інноваційної політики держави.

[Розроблено автором, за матеріалами джерела [3, ст. 17-18]].

Як ми можемо спостерігати, реалізація інноваційної політики є надзвичайно складною задачею органів державної влади та є пов'язаною з іншими сферами державного управління, зокрема, освітою і наукою, науково-дослідною та підприємницькою діяльністю, промисловою політикою тощо. Необхідність поєднати різноманітні елементи зумовлює складність реалізації такої політики та збереження балансу між її складовими. У Національній доповіді «Інноваційна Україна 2020» зазначається, що «йдеться про формування взаємоузгодженої промислової, технологічної та інноваційної політики з урахування потреб розвитку внутрішнього і зовнішніх ринків» [3]. Водночас, регіональна інноваційна політика є складовою частиною державної інноваційної політики та визначає напрями формування конкурентоспроможності регіону, спираючись на світовий досвід і наукові дослідження, створює необхідні умови для функціонування механізмів стимулювання інноваційної діяльності. У співвідношенні національної та регіональної інноваційної політики простежується взаємозв'язок у сфері стимулювання регіонального розвитку та залучення ресурсів регіону до розвитку загальнодержавних потреб.

Економісти зазначають, що на різних етапах інноваційного розвитку держави її роль буде різною. Так, на початковій стадії розвитку інноваційної

діяльності необхідна безпосередня присутність держави та потужна державна фінансова підтримка. Дана модель підтримки впровадження інновацій характерна наразі для України, адже відповідні зрушення почали відбуватися у економіці нашої держави порівняно недавно. Зокрема, у 2013 р. було затверджено «Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні», а в 2018 р. - «Цифровуадженду України - 2020», де викладено візію розвитку державної політики, запровадження необхідних ініціатив та виконання «цифрових» проєктів.

На основі положень, викладених у джерелі [2], ми можемо спрогнозувати, що на наступному етапі буде спостерігатися баланс участі держави та приватного сектору у стимулюванні розвитку і впровадження інновацій. Надалі частка держави буде щоразу зменшуватися, а роль бізнес-сектора посилюватиметься, що буде обумовлено появою все більших обсягів коштів, що бізнес вкладатиме у інновації. Відбудеться посилення конкурентоспроможності та ефективності діяльності приватних підприємств.

В межах реалізації державної інноваційної політики можна виділити прямі та непрямі методи регулювання. До прямих методів належать державні цільові програми, адміністративне регулювання, контрактне фінансування, а до непрямих – законодавчі норми та інформаційна інфраструктура. Варто зазначити, що набір методів інноваційної політики може суттєво змінюватися та розширюватися, в залежності від досвіду стимулювання інноваційної діяльності тієї чи іншої держави. Зокрема Л.І.Федулова[27], З.К.Шмігельська та інші роблять спробу узагальнення досвіду різноманітних держав та їх методів, для прикладу, наводимо систематизацію методів, викладену у джерелі [31; 34], табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Міжнародний досвід щодо методів інноваційної політики[5]

№ п/п	Міжнародний досвід (держави)	Методи інноваційної політики
1.	Франція, США й інші країни	- пряме фінансування інновацій (субсидії, позики);
2.	Японія	- спрощене оподаткування для підприємств, що діють в інноваційній сфері:

		<ul style="list-style-type: none"> - а) виключення з оподатковуваних сум витрачених на НДДКР; - б) списання інвестицій на НДДКР; - в) пільгове оподаткування університетів та НДІ; - державні програми щодо зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків;
3.	Всі держави	- законодавче забезпечення захисту інтелектуальної власності й авторських прав;
4.	Швеція	- надання кредитів, зокрема без виплати відсотків;
5.	Високорозвинені держави світу	- цільові дотації на науково-дослідні розробки;
6.	Великобританія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди	- створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику;
7.	Австрія	- відстрочення сплати мита або звільнення від нього, за винаходи, що економлять енергію;
8.	Нідерланди, Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> - безкоштовне ведення діловодства за заявками індивідуальних винахідників; - безкоштовні послуги патентних повірених;
9.	Японія, США, Австралія	- програми пошуку і залучення талановитих іноземних фахівців, включаючи пільгові умови оформлення їм віз, надання стипендій для навчання і поліпшених умов проживання.

Джерело: складено автором на основі [31].

Звісно, набір інструментів та логіка їх використання, а також показники ефективності здійснених трансформацій у розвинених країнах та країнах, що розвиваються будуть суттєво відрізнятися. Суть інноваційної політики у розвинених країнах, які є лідерами інноваційних перетворень, буде спрямована на поглиблення та вдосконалення інноваційної діяльності. В таких країнах значно розвинені ринкові інститути, а інновації стали філософією всієї економіки держави. Тоді як, у країнах, що розвиваються уряд має обмежені можливості щодо стимулювання інноваційної діяльності, а фінансових ресурсів перманентно не вистачає. В цих країнах, зазвичай, орієнтуються на досвід лідерів у цій сфері та

будують політику стимулювання інновацій та постійного пошуку найбільш оптимальної моделі.

Також, на сьогодні, актуальною залишається проблема нерівномірного інноваційного розвитку регіонів держави. Для вирішення зазначеної проблеми на регіональному рівні слід розвивати наступні напрями підтримки інноваційної діяльності в регіонах (рис. 20).

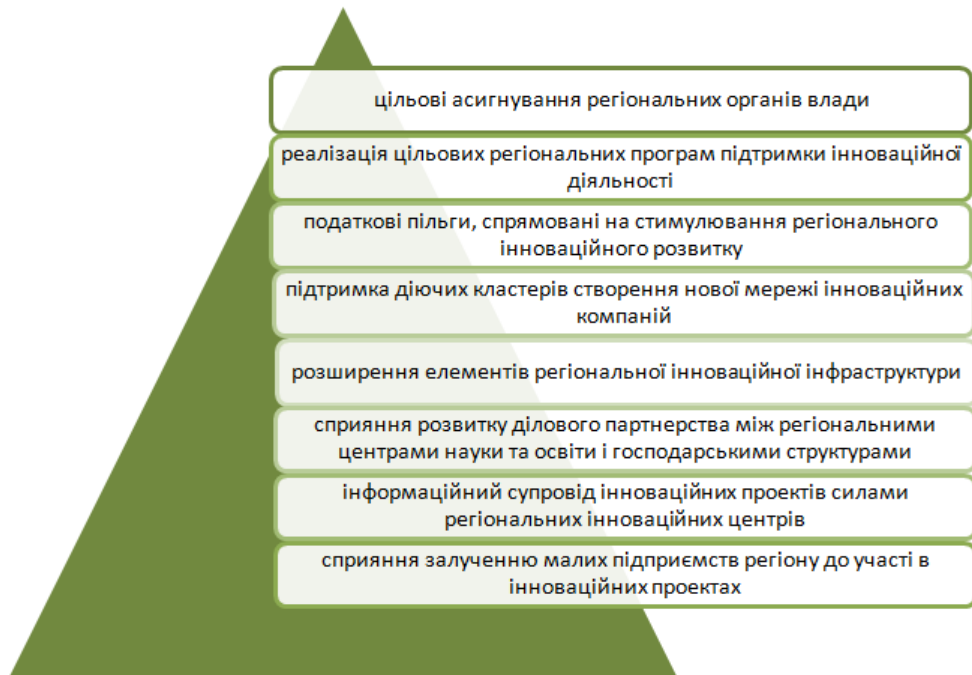

Рис. 20. Напрями підтримки інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Джерело: складено автором на основі [14].

На сьогодні, в Україні спостерігаються проблеми у виробничій сфері: порівняно низька ефективність діяльності промислових підприємств, застарілі основні фонди тощо; сфері законодавчого забезпечення: недосконалість наявних НПА та, в основному, декларативний характер державних та регіональних програмових документів. Це все призводить до постійних втрат у виробничій сфері, що зумовлює негативні тенденції у сфері науки і техніки, а саме, зменшення кількості науковців та обсягів наукових досліджень.

Поряд з цим, в Україні є певні інфраструктурні умови для активізації інновацій, такі як університети, інститути та наукові установи, що провадять фундаментальні та практичні дослідження. Серед переваг варто зазначити також і значний людський потенціал, географічну близькість до розвинених країн ЄС та

можливість створення на території України інноваційної інфраструктури, такої як інноваційні парки та платформи для взаємодії бізнесу та науки.

На нашу думку, найбільш оптимальним шляхом реалізації державної та регіональної інноваційних політик в Україні є:

- розробка ґрунтовної Стратегії розвитку інновацій та пріоритетність інноваційного розвитку держави;
- визначення чіткої позиції Уряду щодо інноваційного розвитку держави;
- розробка ґрунтовних регіональних стратегій розвитку інновацій та розробка дієвих засобів досягнення визначених цілей;
- формування законодавчої бази, що відповідає міжнародним стандартам;
- визначення чіткої позиції органів державної влади регіонального рівня та активної участі держави;
- посилення державного фінансування інноваційних розробок та проєктів;
- забезпечення продуктивного діалогу бізнесу та науковців, їх ефективна колаборація.

Таким чином, існують певні бар'єри інноваційного розвитку держави в цілому та її регіонів, в першу чергу економічні та нормативно-правові. Проте дослідження ситуації свідчать про важливість, пріоритетність та невідворотність інноваційного розвитку України та її регіонів.

Висновки до третього розділу

Проаналізувавши проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні, варто звернути увагу на низку перепон, що нині є причиною досить повільного впровадження інновацій. Зокрема, причинами гальмування інноваційного розвитку є: застаріла матеріально-технічна база виробництва, важкодоступність фінансових ресурсів, асиметрія інформації на ринку, консервативність управлінських підходів, недосконалість інституційного забезпечення та ризиковість і невизначеність інноваційної діяльності.

Разом з тим, Україна має: вигідне суспільно-географічне положення, потужну науково-дослідну базу та потужні фундаментальні дослідження, значний кадровий потенціал, велику кількість науково-дослідних установ, конкурентну перевагу у вигляді низької собівартості надання інноваційних послуг чи виробництва товарів.

Тому, до пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності варто віднести розвиток сектора ІКТ, наукового та кадрового потенціалу у сфері НДДКР, збільшення частки інноваційної продукції у структурі ВВП, гармонізацію законодавства України та розробку дієвої державної підтримки інноваторів у рамках інноваційної політики.

Інноваційна політика держави має базуватися на реаліях інноваційної діяльності в Україні, імплементуючи найкращі іноземні практики чи інструменти. Саме тому, важливо, щоб український Уряд напрацював стратегічне бачення та шляхи розвитку інноваційної діяльності разом з чіткою дорожньою картою трансформації економіки України.

ВИСНОВКИ

На основі суспільно-географічного дослідження інноваційної діяльності в Україні було проаналізовано теоретичні засади розвитку інновацій та інноваційної діяльності, фактори та регіональні відмінності, проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності, що дозволяє зробити наступні висновки. Інноваційна діяльність є вагомим стимулом соціально-економічного розвитку території держави. Сучасні світові та загальнонаціональні тенденції зумовлюють гостру потребу невідкладного впровадження інновацій у найрізноманітніші сфери суспільно життя та переходу на інноваційний шлях розвитку.

На сьогодні, інновації охоплюють широкий спектр їх застосування у людській діяльності, тому виникає проблема найбільш влучного визначення термінів «інновація» та «інноваційна діяльні», адже не існує єдиного стандартизованого визначення для цих термінів. Проте варто відзначити, що досить сильно поглибилися теоретико-методологічні напрацювання у сфері дослідження інновацій та пов'язаних з ними процесів. У роботі розкрито сутність ресурсного, процесного та результативного підходів до визначення «інновацій». Виділено економічний, просторово-еволюційний та системно-територіальний етапи розвитку теорії інновацій, що розкривають шлях теорії від виділення вчення про інновації у сфері економічної теорії, поступового розширення підходів та, нарешті, до аналізу складних інноваційних систем. Дійсно, у наукових джерелах з даної тематики переважають праці економістів, проте розвиток предмету дослідження значно розширює можливості суспільно-географічного дослідження інноваційної діяльності.

Інноваційно-важливими факторами є техніко-економічні, організаційно-управлінські, інституційні та соціально-психологічні, а також суспільно-географічні фактори розвитку та механізми поширення інновацій. На сьогодні, спостерігається значна частка факторів-дестимуляторів розвитку інноваційної діяльності: застаріла матеріально-технічна база виробництва, важкодоступність

фінансових ресурсів, асиметрія інформації на ринку, консервативність управлінських підходів, недосконалість інституційного забезпечення та ризиковість і невизначеність інноваційної діяльності. Разом з тим, Україна має: вигідне суспільно-географічне положення, потужну науково-дослідну базу та потужні фундаментальні дослідження, значний кадровий потенціал, велику кількість науково-дослідних установ, конкурентну перевагу у вигляді низької собівартості надання інноваційних послуг чи виробництва товарів.

У регіональному розрізі спостерігаються значні диспропорції інноваційного розвитку. Найбільш інноваційними регіонами є: м. Київ, Харківська та Дніпропетровська області, Львівська, Одеська та Запорізька області. Для цих регіонів характерна найбільша кількість працівників у сфері НДДКР, організацій, що здійснюють інноваційні розробки, інноваційно-активних підприємств, найвищі витрати на інноваційні розробки та найвищий рівень патентування. Решта регіонів характеризується значно нижчим рівнем інноваційного розвитку. В цілому, рейтинги України за міжнародними дослідженнями інноваційного розвитку країн залишаються низькими з причин низької ефективності економічних процесів, рівня економічного розвитку та інституційного забезпечення, проте розвиток освіти і науки, велика кількість висококваліфікованих працівників, патентна активність та ємність національного ринку дозволяють утримувати рейтингові позиції та щоразу їх покращувати.

Було виділено пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності: розвиток сектора ІКТ, наукового та кадрового потенціалу у сфері НДДКР, збільшення частки інноваційної продукції у структурі ВВП, гармонізацію законодавства України та розробку дієвої державної підтримки інноваторів у рамках інноваційної політики. Визначено, що системний підхід до розробки інноваційної політики з дієвими інструментами підтримки інноваційної діяльності є запорукою успішного переходу до інноваційної моделі розвитку держави. Варто зазначити, що Україна знаходиться лише на початку свого шляху інноваційного розвитку, тому інноваційна політика держави має бути спрямована на розбудову інституційного середовища інноваційної діяльності, що включатиме в себе

розробку комплексних галузевих нормативно-правових актів, стратегій та програм фінансової підтримки інноваторів. Також у роботі розкрито зарубіжний досвід застосування інструментів інноваційної політики, який варто враховувати при розробці державної інноваційної політики України, проте варто враховувати реалії та фактори розвитку національної інноваційної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін: [навчальний посібник для вузів] / Юрій Миколайович Бажал – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.
2. Гармашова О.П., Діняк О.А. Шляхи вирішення проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні // Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. Серія: Економіка і фі-нанси. – 2011. – Вип. 116.
3. Геєць В. М. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред.В.М.Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. –336 с.
4. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>.
5. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі. / П. Друкер // К.: Україна, 1994. – 314 с.
6. Жихор О. Б. Роль теорії інновацій та інноваційного розвитку у формуванні регіональної інноваційної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/mt7emyJ>.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
8. Іщенко Ю. Д. Територіальна організація інноваційної діяльності: теоретико-методичні та практичні аспекти дослідження / Ю. Д. Іщенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/qt7eCfa>.
9. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
10. Корнус, А.О. Географія інноваційної діяльності промислових підприємств України / А. О. Корнус // Стратегічне управління системною стійкістю національної інноваційної системи: колективна монографія / за ред. проф. Прокопенко О. В., доц. Омеляненко В. А. – Суми: Триторія, 2019. – Розділ 7. – с. 122-131.

11. Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / Лапко О.О. — К. : Ін-т екон. прогнозів. НАН України, 1999. — 294 с.
12. Лебедева Л. В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування// Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2014. – Вип. №1.
13. Луциків. І. Економічна суть інноваційної діяльності / І.Луциків // Галицький економічний вісник. 2010. — №2(27).— с.89-95.
14. Луцків О. М. Регіональна інноваційна політика: особливості формування та проблеми реалізації // ISSN 1562-0905 Регіональна економіка. – 2015. – Вип. №2 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://re.gov.ua/re201502/re201502_153_LutskivOM.pdf.
15. Мединський В.Г. Інноваційний менеджмент / В.Г. Мединський. - М.: ІНФРА-М, 2007. – 304 с.
16. Моїсеєнко Т. Є, Войтко С. В. Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності підприємств: монографія /Моїсеєнко Т. Є, Войтко С. В. – К.: Альфа Реклама,2014. – 160с.
17. Наукова та інноваційна діяльність. Статистичний збірник 2017 / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
18. НКРЗІ Фіксований доступ до мережі Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=150&language=uk>.
19. Полозова Т. В. Інноваційна діяльність підприємства і економічна сутність інноваційного процесу/ Т. В. Полозова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/26.pdf>.
20. Річний звіт державного підприємства «Українського інституту інтелектуальної власності (Укрпатент)» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://ukrpatent.org/atachs/zvit-ukr-2018.pdf>.
21. Роджерс, Еверет М. Диффузія інновацій / Пер. з англ. Василя Старка. –К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 591 с.

22. Сонько С. П. Ринок і регіоналістика / С. П. Сонько, В. В. Кулішов, В. І. Мустафін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/5t62Xmc>.
23. Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2002. - 254 с.
24. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.
25. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
26. Топчієв О. Г. Географія перед новітніми викликами і запитамі (український аспект) / О.Г. Топчієв, В.І. Нудельман, Л.Г. Руденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Wt7eIaO>.
27. Федулова Л. І. Інноваційна політика: підруч. для студ. ВНЗ / Л. І. Федулова, А.А. Мазаракі: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К., 2012. - 603 с.
28. Фостер Р. Оновлення виробництва: атакуючі виграють / Р. Фостер // Пер. зангл. / Заг. ред. і вступ. ст. В. І. Данилова-Данильяна. - М. : Прогрес, 1987. - 272 с.
29. Шаматова Г. М. Дифузія інновацій в Україні на сучасному етапі / Г. М. Шаматова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи. Збірник наукових праць / Г. М. Шаматова. – Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. – С. 288–296.
30. Шевченківська весна – 2020: ГЕОГРАФІЯ: Збірник наукових праць XVIII міжнародної наукової міждисциплінарної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – К.: Видавництво «Фенікс», 2020. Випуск XVIII. – с. 173.
31. Шмігельська З.К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З.К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. – 2007. – №2 (3). – С. 119-128.

32. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку (Дослідження підприємницького прибутку, капіталу та циклу кон'юнктури): Пер. з нім. / Йозеф Алоїз Шумпетер - М.: Прогрес, 1982. - 453 с.
33. Яковлев А. І. Аналіз стану інноваційної діяльності в Україні та шляхи його поліпшення / А. І. Яковлев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/aysDsmV>.
34. Jaffe Adam B., Lerner J., Stern S. "Innovation Policy and the Economy", Volume 5, National Bureau of Economic Research. – Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2005. – 186 с.
35. Lissoni Francesco, Knowledge codification and the geography of innovation: the case of Brescia mechanical cluster / Research Policy 30 (2001).
36. Tidd J., Bessant J. Managing innovation / Joe Tidd, John Bessant et al. – John Wiley & Sons, LTD, Chichester, 2001. – P. 38.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.1.

Теоретичні підходи до визначення сутності інновацій

№ п/п	Джерело/автор	Визначення
1.	Й. А. Шумпетер	Інновація – це будь-які зміни, що відбуваються внаслідок використання нових або вдосконалених рішень.
2.	Санто Б.	Інновації - суспільний, технічний та економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів і технологій.
3.	Твісс Б.	Інновація – це процес, в якому винахід чи ідея набуває економічного змісту.
4.	Мочерний С.В.	Інновація - впровадження нової техніки, технології, організації виробництва і збуту товарів тощо, що дає змогу здобувати переваги над конкурентами. Інновація підтверджується передусім патентами.
5.	Авсянніков Н.М.	Інновація (нововведення) – результат практичного або технічного освоєння новації.
6.	Фатхутдінов Р.	Інновація - кінцевий результат впровадження новації з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту.
7.	Бажал Ю.	Інновації – це зміна технології виробництва, яка становить стрибок від старої виробничої функції до нової.
8.	Мюллер Р.	Інновація – зміна (активна чи пасивна) конкретної системи щодо зовнішнього середовища.
9.	Дубічинський В.В.	Інновація – комплекс заходів для впровадження в економіку нової техніки, технологій та ін.
10.	Князева О.М.	Інновація – це система, сукупність суб'єктів і об'єктів, що

		взаємодіють в процесі створення і реалізації інноваційної продукції, яка має головну змістовну характеристику – новизну і частини – старе, сучасне і нове.
--	--	--

Джерело: складено автором на основі:[1; 23; 35]

Додаток Б

Таблиця 1.2.

Узагальнена класифікація інновацій

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види інновацій
1.	За призначенням	<ul style="list-style-type: none"> - Для ефективності виробництва - Для ефективності реалізації - Для підвищення якості продукції - Для покращення умов праці.
2.	За рівнем новизни	<ul style="list-style-type: none"> - Радикальні - Відносні - Поліпшуючі
3.	За результатами	<ul style="list-style-type: none"> - Технічні - Наукові - Виробничі - Конструкторські - Інформаційні
4.	За масштабом	<ul style="list-style-type: none"> - Глобальні - Транснаціональні - Регіональні - Місцеві
5.	За охопленням частки ринку	<ul style="list-style-type: none"> - Стратегічні - Системні - Локальні
6.	За сферою поширення	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародні - Державні - Галузеві - Окремих підприємств

7.	За темпами впровадження	<ul style="list-style-type: none"> - Швидкі - Зростаючі - Стрибкоподібні - Уповільнені - Затухаючі
8.	За циклічністю розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - Найкрупніші - Крупні - Середні - Дрібні
9.	За видом ефекту від впровадження інновації	<ul style="list-style-type: none"> - Науково-технічний - Комерційний - Соціальний - Екологічний - Інтегральний
10.	За формою	<ul style="list-style-type: none"> - Відкриття, винаходи, патенти - Раціоналізаторські пропозиції - Товарні знаки, торгові марки, емблеми - Нові документи, що описують технологічні, виробничі, управлінські процеси.

**Джерело:* складено за матеріалами [13]

Додаток В

Таблиця 1.3.

**Теоретичні підходи до визначення сутності
інноваційної діяльності**

№ п/п	Джерело/автор	Визначення
1.	Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Інноваційна діяльність – випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізація довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін стану продуктивних сил; розробка та впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального та екологічного становища.
2.	Закон України «Про інноваційну діяльність»	Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.
3.	Господарський кодекс України	Інноваційна діяльність у сфері господарювання – діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.
4.	Ілляшенко С.М.	Інноваційна діяльність – це процес створення, провадження та поширення інновації.

5.	TheEurostat (theStatistical Office oftheEuropeanCommunities)	Інноваційна діяльність – це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії, які дійсно призводять до практичної реалізації інновацій чи задумані з цією метою.
6.	Тарасова О.В.	Інноваційна діяльність – це комплекс практичних дій, спрямованих на використання науково-технічних результатів для отримання нових або поліпшення існуючих виробів, технологій, методів управління та ін.
7.	Шпикуляк О.Г.	Інноваційна діяльність – це такий вид діяльності, який на основі результатів наукових досліджень забезпечує створення принципово нової продукції, нової послуги, в результаті яких з'являється те, чого раніше не було
8.	Близнюк Т.П.	Інноваційна діяльність – це складна динамічна система заходів з використання результатів закінчених науково-технологічних досліджень, організаційно-економічних розробок або інших науково-технологічних досягнень, яка функціонує під впливом факторів середовища усіх рівнів (зовнішнього та внутрішнього) з метою задоволення мінливого індивідуального попиту і потреб суспільства в цілому в конкурентоспроможній продукції (товарах, роботах, послугах).
9.	Чумак О.В.	Інноваційна діяльність – це діяльність, в результаті якої народжується щось нове (новація), яке відзначається неповторністю та оригінальністю і якого до того не існувало в природі, суспільстві
10.	Коваленко О.В.	Інноваційна діяльність – процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень в новий або вдосконалений продукт, реалізований на ринку, в новий або вдосконалений процес, використовуваний в практичній діяльності, а також пов'язані з ними додаткові дослідження і розробки.

Додаток Г

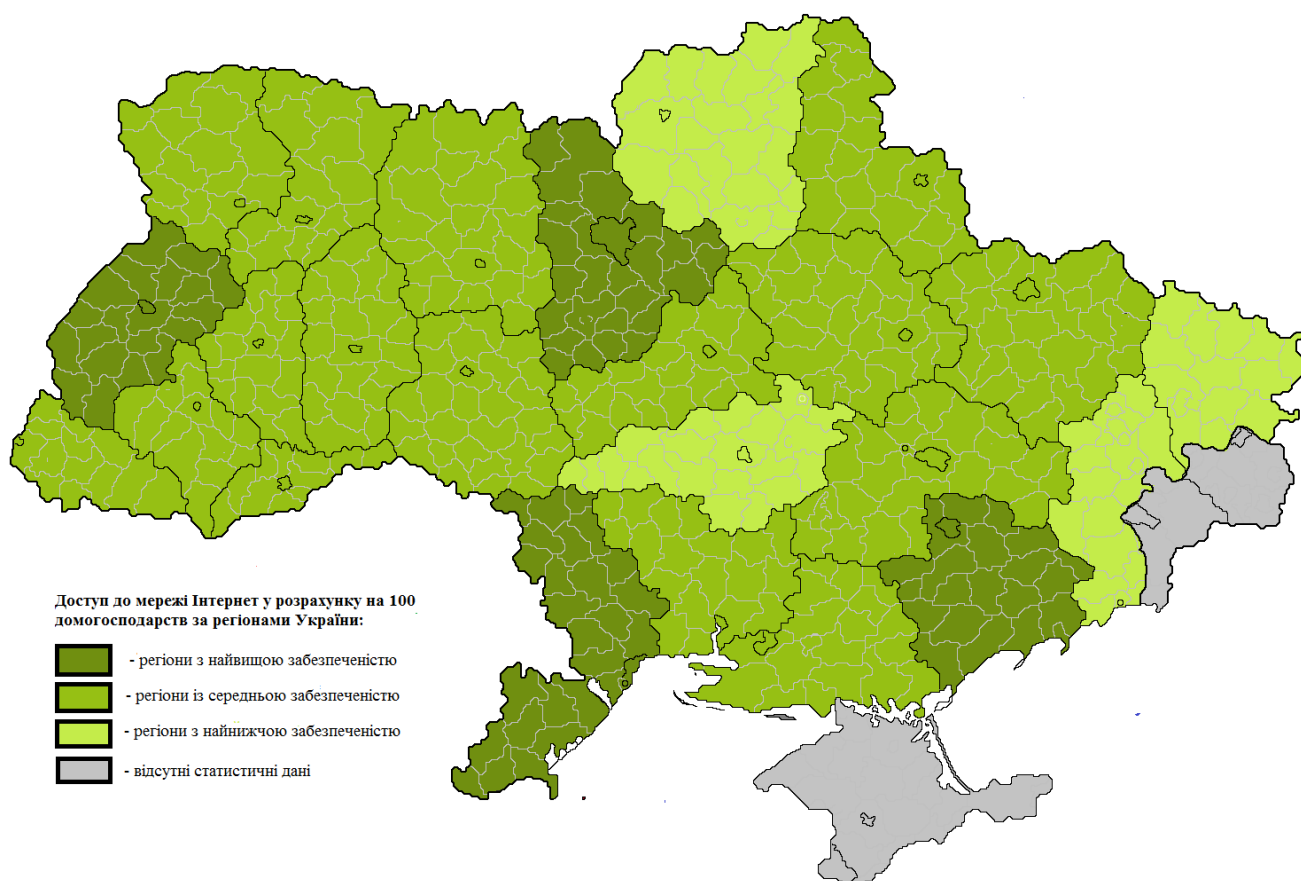

Рис. Г.1. Картосхема доступу домогосподарств до мережі Інтернет у розрахунку на 100 домогосподарств за регіонами України.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [17]

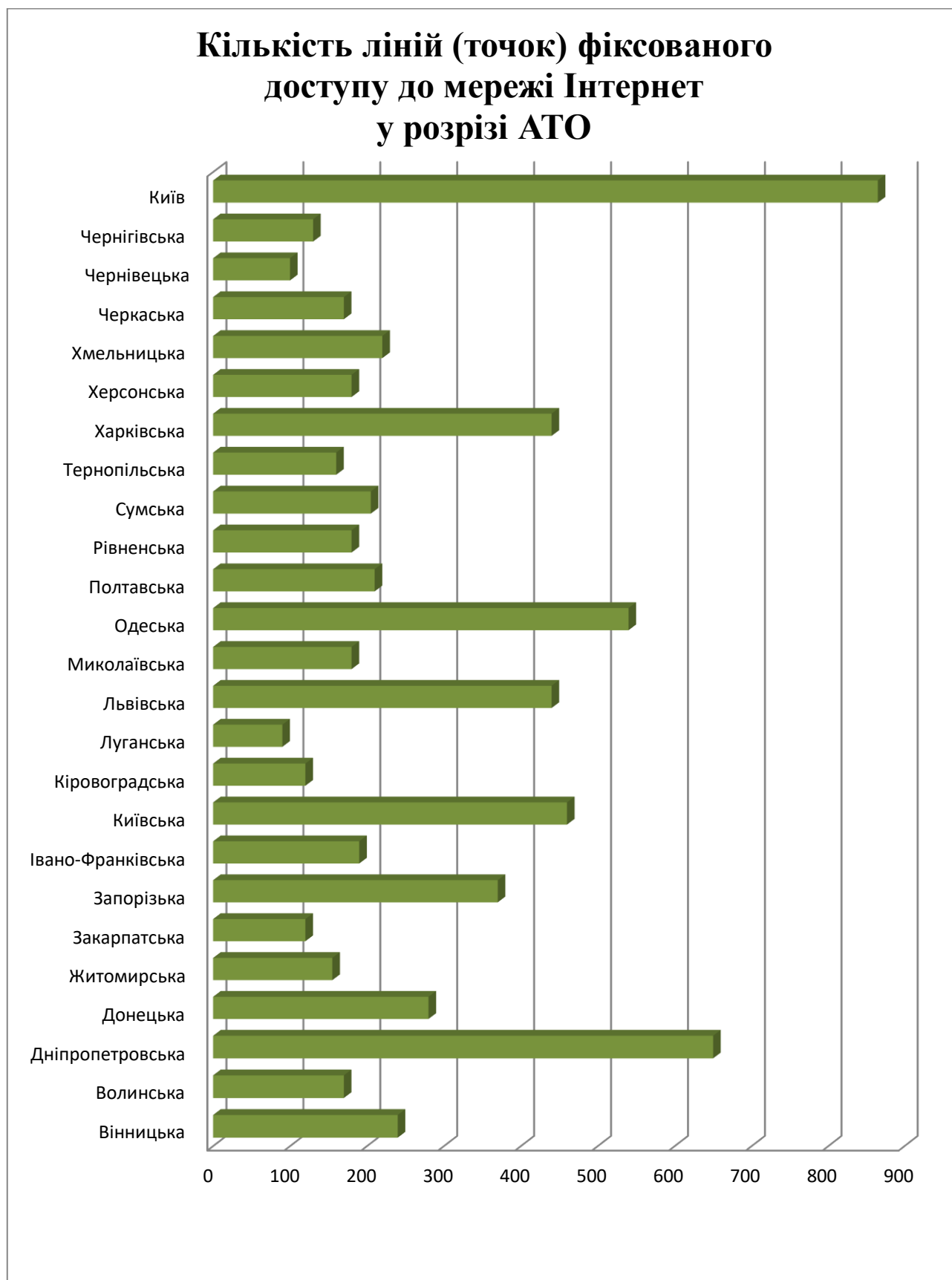

Рис. Д.1. Кількість ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет у розрізі АТО, станом на 2019р. (тис. од.)

Джерело: складено автором за матеріалами [17]

Додаток Е
Таблиця Е. 1.

Заявки на винаходи (за регіонами України)

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Усього по Україні</i>	2457	2273	2231	2285	2107
Автономна Республіка Крим	5	7	4	9	5
Вінницька	55	50	56	42	36
Волинська	15	14	9	12	12
Дніпропетровська	274	226	224	236	224
Донецька	94	48	56	64	55
Житомирська	29	21	26	30	32
Закарпатська	55	54	36	54	45
Запорізька	87	98	99	86	72
Івано-Франківська	51	49	48	41	47
Київська	76	115	70	94	82
Кіровоградська	7	13	23	28	35
Луганська	35	19	18	43	17
Львівська	122	95	105	100	97
Миколаївська	69	34	43	32	24
Одеська	142	165	158	169	142
Полтавська	23	27	27	24	27
Рівненська	14	11	6	10	6
Сумська	40	35	14	27	28
Тернопільська	49	21	14	27	26
Харківська	346	344	364	341	282
Херсонська	30	16	20	18	13
Хмельницька	12	13	14	36	15
Черкаська	18	14	36	43	18
Чернівецька	11	12	10	8	10
Чернігівська	14	9	24	35	21
м. Київ	780	758	727	676	733
м. Севастополь	4	5	–	–	1

Джерело: [20]

Продовження додатку Е

Таблиця Е. 2.

Заявки на винаходи (за технічними напрямками)

Технічні напрями	Національні заявки					Іноземні заявки				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Усього</i>	2 457	2 273	2 231	2 285	2 107	2 357	2 224	1 862	1 764	1 861
<i>Електротехніка</i>										
Електрообладнання, електричні прилади, електроенергія	119	104	117	94	78	49	37	55	38	31
Аудіо-відеотехніка	11	11	8	12	15	64	36	5	8	5
Телекомунікації	18	20	17	19	8	7	3	3	2	5
Цифровий зв'язок	6	8	4	11	2	24	23	10	5	12
Основні способи зв'язку	10	9	25	14	9	10	1	3	5	1
Обчислювальна техніка	28	41	40	59	20	20	26	17	17	23
Інформаційні технології для управлінських цілей	4	2	5	6	10	6	6	10	9	10
Напівпровідники	15	13	7	7	6	3	1	2	0	1
<i>Прилади</i>										
Оптика	11	16	12	9	14	6	3	5	2	2
Вимірювання	166	160	145	128	137	39	27	18	26	23
Аналіз біологічних матеріалів	43	70	56	52	42	12	13	10	15	8
Контроль	47	41	30	26	27	10	10	9	11	10
Медична техніка	172	177	209	183	172	42	49	42	29	41
<i>Хімія</i>										
Органічна хімія	31	32	50	65	38	268	238	212	181	180
Біотехнологія	34	26	23	27	20	163	170	152	181	210
Лікарські препарати	120	109	143	125	102	454	468	378	348	332
Макромолекулярна хімія	23	17	13	21	13	24	29	17	19	24
Харчова хімія	172	124	101	107	95	103	59	48	57	64
Хімічна сировина	71	70	71	68	49	202	240	173	166	147
Матеріали, металургія	122	98	91	123	70	109	91	95	86	81
Способи обробки поверхні, покриття	47	36	42	36	46	36	33	32	20	31
Мікроструктурні та нанотехнології	11	9	6	15	9	2	2	1	2	2
Хімічні технології	136	110	93	114	85	80	65	44	47	42
Екотехнології	49	62	51	57	33	32	30	18	15	17
<i>Машинобудування</i>										
Маніпулювання, транспортування тощо	42	52	59	49	25	88	96	52	85	71
Металорізальні верстати	73	66	91	82	51	29	30	27	22	26
Двигуни, насоси, турбіни	99	125	113	108	90	31	38	37	29	20
Ткацькі верстати та папероробні машини	12	15	10	9	23	17	20	16	22	24
Інші спеціальні машини	169	137	132	178	163	89	99	66	70	98
Термічне виробництво апаратури	70	74	74	57	51	40	32	37	34	30
Механічні деталі	67	64	48	70	51	32	21	24	23	26
Транспорт	87	80	78	98	64	38	24	35	27	38
<i>Інші галузі</i>										
Меблі, ігри	27	28	27	27	15	24	24	26	14	14
Інші споживчі товари	24	26	22	20	14	108	99	119	87	118
Будівництво	120	103	119	104	98	90	73	57	52	50
<i>Інші не класифіковані</i>	201	138	99	105	362	6	8	7	10	44

Джерело: [20]

Продовження додатку Е

Таблиця Е. 3.

Патенти на винаходи (за технічними напрямками)

Технічні напрями	Національні власники					Іноземні власники				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Усього	1 702	1 516	1 277	1 224	1 203	1 617	1 498	1 536	1 366	1 266
<i>Електротехніка</i>										
Електрообладнання, електричні прилади, електроенергія	84	42	64	56	51	35	25	46	19	28
Аудіо-відеотехніка	8	3	3	8	5	19	18	24	33	14
Телекомунікації	22	11	12	9	7	6	6	5	2	2
Цифровий зв'язок	8	5	5	0	4	30	22	14	17	14
Основні засоби зв'язку	30	8	5	9	17	3	5	7	4	–
Обчислювальна техніка	30	32	19	29	33	16	10	15	10	17
Інформаційні технології для управлінських цілей	1	1	1	2	1	2	1	5	4	1
Напівпровідники	13	9	7	9	4	–	–	3	1	3
<i>Прилади</i>										
Оптика	10	6	9	8	9	6	3	3	3	2
Вимірювання	189	120	105	82	89	28	15	26	17	17
Аналіз біологічних матеріалів	33	29	34	30	31	5	6	5	4	6
Контроль	27	20	30	20	22	10	7	6	4	8
Медична техніка	103	132	97	91	100	20	27	33	18	24
<i>Хімія</i>										
Органічна хімія	54	40	34	28	29	193	180	176	140	144
Біотехнологія	22	25	26	15	16	79	65	77	90	108
Лікарські препарати	93	89	96	68	77	280	311	284	277	243
Макромолекулярна хімія	15	12	11	10	11	23	15	20	17	13
Харчова хімія	105	127	86	91	86	59	59	57	43	37
Хімічна сировина	52	39	41	42	46	160	150	144	141	131
Матеріали, металургія	103	103	75	81	51	92	77	93	76	53
Способи обробки поверхні, покриття	36	49	36	28	21	23	26	32	30	27
Мікроструктурні нанотехнології	3	6	5	4	8	1	1	2	1	1
Хімічні технології	83	86	77	60	66	66	59	53	52	28
Екотехнології	30	27	32	29	30	26	27	20	14	12
<i>Машинобудування</i>										
Маніпулювання, транспортування тощо	32	23	22	25	26	68	61	43	53	39
Металорізальні верстати	62	49	35	42	62	30	25	28	17	20
Двигуни, насоси, турбіни	68	43	53	62	32	29	22	25	15	19
Ткацькі верстати та папероробні машини	12	9	9	8	5	14	18	15	18	8
Інші спеціальні машини	140	127	82	86	102	78	64	58	62	56
Термічне виробництво приладів	40	47	39	37	28	40	28	30	25	20
Механічні деталі	36	38	32	34	31	34	20	26	18	17
Транспорт	50	63	37	38	35	20	22	30	17	27
<i>Інші галузі</i>										
Меблі, ігри	9	6	3	13	6	15	21	8	6	9
Інші споживчі товари	9	10	4	10	4	44	45	76	67	70
Будівництво	90	80	51	60	58	63	57	47	51	48

Інші танекласифіковані	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Джерело: [20]

Продовження додатку Е

Таблиця Е. 4.

**Заявки на корисні моделі від національних заявників
(зарегіонами)**

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018
Усього	9 244	8 490	9 473	8 977	8 980
Автономна Республіка Крим	34	6	6	22	8
Вінницька	819	577	1288	899	844
Волинська	58	67	84	63	63
Дніпропетровська	681	660	597	724	694
Донецька	329	249	240	266	247
Житомирська	16	37	48	39	62
Закарпатська	75	89	63	84	82
Запорізька	282	312	317	313	468
Івано-Франківська	131	134	125	109	116
Київська	163	185	163	151	173
Кіровоградська	39	56	68	89	69
Луганська	307	163	142	191	127
Львівська	415	397	404	378	347
Миколаївська	167	112	97	108	147
Одеська	407	353	345	404	359
Полтавська	248	254	276	252	283
Рівненська	123	130	162	127	110
Сумська	125	105	124	154	97
Тернопільська	232	215	333	279	293
Харківська	1212	1241	1299	1281	1248
Херсонська	82	100	112	113	90
Хмельницька	105	77	121	79	105
Черкаська	100	93	123	118	111
Чернівецька	197	141	224	212	175
Чернігівська	39	25	41	41	42
м. Київ	2844	2708	2667	2472	2613
м. Севастополь	10	3	3	4	2

Джерело: [20]

Продовження додатку Е

Таблиця Е. 5.

Надходження заявок на об'єкти промислової власності

Об'єкти промислової власності	2014	2015	2016	2017	2018
Винаходи	4 814	4 497	4 093	4 049	3 968
Корисні моделі	9 384	8 618	9 559	9 112	9 120
Промислові зразки	2 664	2 080	2 302	2 480	3 042
Знаки для товарів і послуг за національною процедурою за Мадридською системою	27 280	32 621	35 605	37 817	38 651
	18 796	24 652	29 600	30 183	30 899
	8 484	7 969	6 005	7 634	7 752
Топографії ІМС	1	–	–	–	–
Кваліфіковані зазначення походження товарів	3	3	–	4	3

Джерело: [20]

Додаток Ж
Таблиця Ж.1.

Організації, які здійснювали наукові дослідження і розробки, од[

зарегіонами	2010	2015	2016	2017
Україна	1303	978	972	963
Автономна Республіка Крим	44
області				
Вінницька	25	19	20	22
Волинська	12	10	10	9
Дніпропетровська	78	58	58	54
Донецька	65	20	15	18
Житомирська	9	9	9	9
Закарпатська	16	10	9	8
Запорізька	33	26	30	31
Івано-Франківська	23	18	17	17
Київська	36	26	28	30
Кіровоградська	15	15	15	15
Луганська	41	17	14	15
Львівська	82	68	73	75
Миколаївська	44	25	25	26
Одеська	59	49	47	48
Полтавська	24	20	21	22
Рівненська	14	12	11	11
Сумська	17	15	16	16
Тернопільська	14	11	13	13
Харківська	198	166	160	149
Херсонська	28	16	20	21
Хмельницька	6	8	8	8
Черкаська	28	20	20	20
Чернівецька	24	20	19	18
Чернігівська	22	15	15	14
Київ	333	305	299	294
Севастополь	13

Джерело: [17]

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.2.

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, зарегіонами (осіб)[]

	Усього		З них					
			дослідники		техніки		допоміжний персонал	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Україна	97912	94274	63694	59392	10000	9144	24218	25738
Автономна Республіка Крим
області								
Вінницька	704	627	491	445	123	98	90	84
Волинська	258	314	211	277	41	28	6	9
Дніпропетровська	9675	8954	6039	5604	1816	1815	1820	1535
Донецька	217	238	146	170	46	46	25	22
Житомирська	368	410	251	302	35	40	82	68
Закарпатська	678	562	453	344	24	22	201	196
Запорізька	4203	4216	1458	1508	419	423	2326	2285
Івано-Франківська	524	580	440	483	31	29	53	68
Київська	1833	1805	1156	1120	242	245	435	440
Кіровоградська	480	503	348	382	48	41	84	80
Луганська	369	350	195	186	55	50	119	114
Львівська	4648	4680	3542	3622	327	262	779	796
Миколаївська	2150	2268	816	1023	161	189	1173	1056
Одеська	3384	3003	2525	2173	296	279	563	551
Полтавська	1302	1181	1013	878	132	149	157	154
Рівненська	327	378	267	275	32	44	28	59
Сумська	2857	2081	1840	1098	612	567	405	416
Тернопільська	383	361	325	302	31	27	27	32
Харківська	16474	14851	11380	9988	1623	1576	3471	3287
Херсонська	683	732	468	509	108	84	107	139
Хмельницька	321	380	251	321	35	20	35	39
Черкаська	780	705	481	449	160	132	139	124
Чернівецька	837	809	620	641	63	73	154	95
Чернігівська	723	699	305	284	73	76	345	339
Київ	43734	43587	28673	27008	3467	2829	11594	13750

Джерело: [17]

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.3.

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, за рівнем освіти за регіонами у 2017 році (осіб)

	Усього	У тому числі мають освіту					інші рівні освіти (крім вищої)
		вищу	з них			бакалаври (молодші бакалаври, молодші спеціалісти)	
			доктори наук	доктори філософії (кандидати наук)	магістри (спеціалісти)		
Україна	94274	81783	6942	19219	46612	9010	12491
АР Крим
області							
Вінницька	627	563	65	194	261	43	64
Волинська	314	308	30	135	137	6	6
Дніпропетровська	8954	8249	414	1158	5944	733	705
Донецька	238	226	26	43	144	13	12
Житомирська	410	379	43	147	153	36	31
Закарпатська	562	451	59	129	216	47	111
Запорізька	4216	3162	88	284	2178	612	1054
Івано-Франківська	580	554	46	125	318	65	26
Київська	1805	1472	84	314	923	151	333
Кіровоградська	503	450	11	89	318	32	53
Луганська	350	289	24	50	170	45	61
Львівська	4680	4338	527	1624	1905	282	342
Миколаївська	2268	1557	38	121	1263	135	711
Одеська	3003	2641	318	712	1486	125	362
Полтавська	1181	1086	94	436	418	138	95
Рівненська	378	327	33	159	108	27	51
Сумська	2081	1839	69	334	1228	208	242
Тернопільська	361	349	38	93	200	18	12
Харківська	14851	13350	1028	3105	8292	925	1501
Херсонська	732	617	48	191	333	45	115
Хмельницька	380	363	38	122	171	32	17
Черкаська	705	631	41	124	398	68	74
Чернівецька	809	699	101	298	276	24	110
Чернігівська	699	554	11	83	279	181	145
Київ	43587	37329	3668	9149	19493	5019	6258

Джерело: [17]

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.4.

Валові витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами витрат за регіонами у 2017 році, (тис.грн)

	Усього	Внутрішні витрати					Витрати на наукові дослідження і розробки, виконані співвиконавцями
		внутрішні поточні витрати	у тому числі		капітальні витрати	у тому числі устаткування	
			витрати на оплату праці	інші поточні витрати			
Україна	15285797,7	12597482,9	7152897,1	5444585,8	781809,5	659051,8	1906505,3
АРКрим
області							
Вінницька	44803,0	44792,5	28684,2	16108,3	10,5	10,5	–
Волинська	18514,9	18334,9	10398,1	7936,8	80,0	80,0	100,0
Дніпропетровська	3229923,7	2227651,4	1065160,5	1162490,9	34283,2	20243,7	967989,1
Донецька	13774,1	13230,1	8692,5	4537,6	14,8	14,8	529,2
Житомирська	28223,8	27891,4	14957,2	12934,2	207,2	104,2	125,2
Закарпатська	55371,8	55113,6	32019,5	23094,1	128,2	128,2	130,0
Запорізька	942645,1	856122,2	458701,2	397421,0	57940,2	33251,4	28582,7
Івано-Франківська	28137,2	27809,6	19884,2	7925,4	241,6	–	86,0
Київська	307760,3	280794,8	172095,8	108699,0	18424,5	16200,2	8541,0
Кіровоградська	75619,7	72925,0	58657,8	14267,2	2694,7	2155,6	–
Луганська	29332,4	25853,9	12947,3	12906,6	3478,5	2605,4	–
Львівська	370532,7	343178,7	219841,4	123337,3	22818,4	20215,3	4535,6
Миколаївська	350691,5	328281,9	150139,4	178142,5	21063,3	14680,0	1346,3
Одеська	276289,6	263733,6	174888,4	88845,2	6529,4	5839,6	6026,6
Полтавська	66220,9	64799,4	47186,5	17612,9	1168,3	848,1	253,2
Рівненська	13723,8	13698,8	8881,6	4817,2	25,0	–	–
Сумська	162606,2	157421,3	104254,0	53167,3	3275,2	1690,9	1909,7
Тернопільська	19452,6	19200,1	14259,4	4940,7	–	–	252,5
Харківська	2472920,1	2170523,8	1179334,1	991189,7	228900,0	217957,4	73496,3
Херсонська	73601,9	71399,3	39034,2	32365,1	2202,6	1668,7	–
Хмельницька	17510,0	16974,4	10022,0	6952,4	535,6	379,1	–
Черкаська	99441,2	72174,0	36917,7	35256,3	25176,6	3271,3	2090,6
Чернівецька	68417,9	68003,0	33400,0	34603,0	330,9	170,1	84,0
Чернігівська	44296,3	43464,2	25050,2	18414,0	832,1	288,4	–
Київ	6475987,0	5314111,0	3227489,9	2086621,1	351448,7	317248,9	810427,3
Севастополь

Джерело: [17]

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.5.

**Кількість промислових підприємств за напрямками проведених
інновацій за регіонами у 2017 році(од)**

	Усього	У тому числі займалися інноваційною діяльністю	З них витрачали кошти на				
			внутрішні НДР	зовнішні НДР	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	придбання інших зовнішніх знань	інші
Україна	4699	759	130	62	500	43	173
АР Крим
області							
Вінницька	156	24	4	2	12	2	8
Волинська	106	17	2	–	9	–	2
Дніпропетровська	465	51	4	7	40	2	11
Донецька	192	22	3	4	18	2	6
Житомирська	166	23	1	–	10	1	4
Закарпатська	133	12	–	–	7	1	2
Запорізька	220	42	9	9	18	3	12
Івано-Франківська	129	28	3	–	19	–	3
Київська	335	37	4	4	28	2	9
Кіровоградська	106	24	4	2	20	–	6
Луганська	70	7	4	–	2	–	2
Львівська	315	48	9	–	37	7	12
Миколаївська	93	25	4	2	17	–	10
Одеська	229	36	6	1	27	3	2
Полтавська	259	27	10	2	17	2	8
Рівненська	135	8	1	1	7	1	–
Сумська	117	24	6	5	16	2	7
Тернопільська	91	25	4	–	23	–	5
Харківська	395	111	15	8	63	5	26
Херсонська	97	15	3	–	9	2	2
Хмельницька	141	8	1	–	6	–	2
Черкаська	131	32	7	–	21	–	4
Чернівецька	55	8	1	1	6	1	4
Чернігівська	104	10	2	–	9	–	2
Київ	459	95	23	14	59	7	24
Севастополь

Джерело: [17]

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.6.

**Кількість промислових підприємств, що впроваджували
інновації, за регіонами у 2017 році (од)**

	Усього	У томучислі			
		впроваджували інноваційніпро цеси	з них маловідходні, ресурсо- зберігаючі	впроваджували інноваційнівид ипродукції	з них новідл я ринку
Україна	672	456	198	358	90
АРКрим
області					
Вінницька	15	8	5	11	5
Волинська	16	8	5	4	1
Дніпропетровська	46	40	11	18	5
Донецька	22	19	11	12	3
Житомирська	23	10	3	9	1
Закарпатська	12	7	6	4	–
Запорізька	37	21	7	26	6
Івано-Франківська	23	16	10	15	–
Київська	37	28	4	16	4
Кіровоградська	15	9	6	12	2
Луганська	5	4	3	3	–
Львівська	47	40	12	24	8
Миколаївська	16	8	2	8	3
Одеська	35	28	22	15	3
Полтавська	23	13	2	15	1
Рівненська	7	6	2	3	–
Сумська	18	8	5	17	8
Тернопільська	25	23	4	7	2
Харківська	105	68	38	55	17
Херсонська	15	11	2	11	3
Хмельницька	8	6	2	3	–
Черкаська	31	19	7	15	3
Чернівецька	8	6	4	7	–
Чернігівська	10	9	6	7	2
міста					
Київ	73	41	19	41	13
Севастополь

Джерело: [17]